

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
Кафедра початкової освіти**

**ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ДО ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
Спеціальність 013 «Початкова освіта»

Ярмоленко Катерина Валентинівна,
студентки групи Пом-1-24-1.4д

Науковий керівник:

Мієр Тетяна Іванівна, доктор
педагогічних наук, професор

Допущено до захисту

Протокол №__ від _____ 25 року

Завідувач кафедри _____ Г. Л. Бондаренко

КИЇВ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	7
1.1. Розкриття сутності термінів <i>освітній процес, планування, планування освітнього процесу</i>	7
1.2. Процес планування освітнього процесу: напрацювання вчених та методистів	16
1.3. Практичний досвід планування освітнього процесу.....	28
Висновки до розділу 1.....	55
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЗАСОБУ САМОРОЗВИТКУ ГОТОВНОСТІ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	59
2.1. Актуальний стан сформованості готовності учителів початкових класів до планування освітнього процесу (констатувальний етап педагогічного експерименту).....	59
2.2. Засіб саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу (формувальний етап педагогічного експерименту).....	68
2.3. Організація та аналіз результатів наукового дослідження.....	76
Висновки до розділу 2.....	79
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Актуальність теми. Українська система освіти зазнає все нових трансформацій, які орієнтовані на реалізацію концепції Нова українська школа відповідно до компетентнісного підходу та з акцентом на постійному саморозвитку вчителя. У сучасних умовах учитель початкових класів виконує поліфункціональну діяльність, здійснення якої базується на здатності планувати, організовувати й коригувати освітній процес, відповідно до індивідуальних потреб кожного учня та запитів сучасного суспільства.

Готовності учителів до планування освітнього процесу позначається на якості надання освітніх послуг, оскільки спливає на системність та цілеспрямованість педагогічної діяльності, ефективне використання сучасних методик, технологій і засобів навчання тощо. В умовах цифровізація освіти відкриваються нові можливості для удосконалення набутої готовності до планування освітнього процесу з використанням інноваційних засобів самонавчання, зокрема електронних освітніх ресурсів, які сприяють розвитку самостійності, рефлексії та аналітичних умінь учителя.

Проблематика готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу ґрунтується на положеннях чинної нормативно-правової бази України, що визначає мету, принципи, структуру та умови здійснення освітньої діяльності. Законом України «Про освіту» унормовано компетентнісний підхід, автономію та відповідальність вчителя за організацію освітнього процесу.

Закон України «Про вищу освіту» регламентує стандарти підготовки здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей, зокрема 013 Початкова освіта, визначаючи серед обов'язкових результатів навчання здатність до планування, організації освітнього процесу.

Законом України «Про повну загальну середню освіту» конкретизовано структуру та організаційні засади функціонування початкової освіти, у межах якої планування виступає ключовою професійною функцією вчителя.

Державний стандарт початкової освіти встановлює вимоги до змісту й очікуваних результатів навчання, що безпосередньо визначає зміст і логіку планування освітнього процесу.

Проблема готовності учителів початкових класів до планування освітнього процесу знаходить своє відображення в сучасних педагогічних дослідженнях. Зокрема, у працях Н. Волкової, С. Драновської, Н. Дятленко, А. Гончаренко, Р. Гуревича, І. Каленюк, В. Кременя, М. Кондратюк, А. Козир, В. Максименко, Т. Мієр, З. Онишків, В. Пікельної, О. Савченко, С. Сисоєвої, Я. Тицької, Т. Яровенко, Р. Шаповал розкриваються питання розвитку педагогічної компетентності, удосконалення змісту професійної освіти, впровадження інноваційних технологій навчання та формування умінь планувати освітню діяльність.

Зазначені дослідження підкреслюють, що ефективне планування є важливою складовою професійної діяльності вчителя, адже забезпечує цілеспрямованість, системність і результативність освітнього процесу в початковій школі. У той же час у наукових дослідженнях висвітлено окремі аспекти проблеми готовності учителів до планування в професійній діяльності, однак недостатньо розкритим залишається питання розвитку готовності до планування освітнього процесу в учителя, який здійснює самоосвітню діяльність. А відтак у контексті реформування початкової освіти та реалізації концепції Нової української школи це зумовлює потребу у постійному розвитку в учителів початкових класів здатності до планування освітнього процесу.

Зазначене вище зумовлює необхідність наукового обґрунтування та розроблення засобу, які сприятиме цілеспрямованому саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу, перманентно вивисшуючи їхню професійну самореалізацію та конкурентоспроможність у сучасному освітньому просторі.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробленні й експериментальній перевірці засобу саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз наукових джерел з проблеми дослідження та розкрити сутність термінів *освітній процес, планування, планування освітнього процесу*.

2. Проаналізувати теоретичний та практичний аспекти процесу планування освітнього процесу.

3. Встановити актуальний стан сформованості готовності учителів початкових класів до планування освітнього процесу.

4. Розкрити сутність феномену «готовність учителя початкових класів до планування освітнього процесу», визначити критерії, показники та рівні дослідження сформованості готовності.

5. Розробити засіб саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу.

Об'єкт дослідження – планування освітнього процесу.

Предмет дослідження – засіб саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу.

Методи дослідження. Для досягнення мети, виконання поставлених завдань використано комплекс методів, а саме:

- *теоретичні*: аналіз, порівняння, узагальнення даних наукових джерел з проблеми планування освітнього процесу в цілому та саморозвитку готовності учителів початкових класів до планування освітнього процесу зокрема;

- *емпіричні*: анкетування, спостереження, бесіди, констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту для перевірки ефективності засобу саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати дослідження доповідалися на студентських конференціях різних рівнів:

- *міжнародній*: Międzynarodowa Konferencja Studenckich Pedagogicznych Kół Naukowych «Recepcja koncepcji pedagogicznych we współczesnej edukacji i wychowaniu dziecka» (Akademia Bialska im. Jana Pawła II, 19 listopada 2025 r);

- *всеукраїнських*: 1) V Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку» (Рівне, 14 травня 2025 р.); 2) Всеукраїнська науково-практична конференція «Вивчення та впровадження ідей Василя Сухомлинського в практику сьогодення» (Кропивницький, 8 жовтня 2025 р.); 3) I Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Наукові інсайти майбутніх педагогів: від пошуку до втілення» (Київ, 24 жовтня 2025 р.).

Результати дослідження відображалися в статті «Дослідницький аналіз законодавчого регулювання освітнього процесу в початковій школі», яку надруковано у фаховому виданні України.

Експериментальна база дослідження. Експериментальна робота проводилася на базі Печерського ліцею №75 Печерського району м. Києва; Початкової школи №334 Дарницького району м. Києва; Ліцею №149 м. Києва; Ліцею №133 Печерського району м. Києва; Гімназії №163 Шевченківського району м. Києва; Ліцею №3 Подільського району м. Києва; Приватного християнського закладу «Ліцей “Скарб”» м. Києва; Приватного закладу загальної середньої освіти I ступеня «Академія сучасної освіти» з поглибленим вивченням іноземних мов.

Структура і обсяг магістерської роботи: зміст випускної кваліфікаційної роботи містить вступ, два розділи, висновки до двох розділів, загальні висновки, список використаних джерел (68 найменувань), 6 додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

1.1. Розкриття сутності термінів *освітній процес, планування, планування освітнього процесу*

Освіта є одним із ключових чинників розвитку суспільства та формування особистості. Вона забезпечує передавання знань, формування навичок і компетентностей, необхідних для активної життєдіяльності. У сучасних реаліях реформування освітньої системи в Україні особливої актуальності набувають питання планування та організації освітнього процесу, що зумовлено необхідністю підвищення його ефективності, адаптації до викликів часу та індивідуальних потреб учнів. Зокрема, у контексті готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу важливості набуває процес здійснення професійної діяльності в умовах сучасних викликів.

У виданні *Енциклопедія освіти* [10] обґрунтованим є розгляд освіти як поняття, що включає кілька аспектів:

1. Освіта як цілісний процес, що поєднує навчання, виховання, розвиток та саморозвиток особистості. Вона забезпечує збереження культурних норм, водночас спрямовуючи їх на формування майбутнього культурного середовища. Важливим аспектом освіти є створення умов для самореалізації особистості, розкриття її внутрішнього потенціалу та гармонійної інтеграції в суспільство. Крім того, освіта виконує важливу функцію передачі знань і цінностей від одного покоління до іншого, що сприяє забезпеченню наступності суспільного розвитку.

2. Освіта як соціокультурний інститут виконує важливу роль у розвитку суспільства, сприяючи його економічному, соціальному та культурному вдосконаленню. Вона реалізується через спеціально організовані процеси соціалізації особистості, що відбуваються у межах освітніх установ, під керівництвом органів управління та відповідно до встановлених стандартів.

3. Освіта як результат відображає рівень культурного та освітнього розвитку суспільства. Вона охоплює не лише засвоєні знання, а й духовні та матеріальні надбання людства, які нагромаджувалися упродовж історичного розвитку. Накопичений потенціал освіти спрямований на подальший соціальний поступ та вдосконалення цивілізації.

4. Освіта як загальне педагогічне поняття поєднує у собі риси як соціального явища, так і педагогічного процесу. З одного боку, воно визначає освіту як об'єкт дослідження педагогіки у межах суспільного контексту, а з іншого – дає змогу деталізувати її через конкретні аспекти та поняття.

Таким чином, освіта є багатограним феноменом, що поєднує в собі як інституційну, так і особистісну складову. Вона виконує не лише функцію передачі знань, а й забезпечує соціальну інтеграцію особистості, сприяючи її розвитку та самореалізації. Освіта є важливим чинником культурного прогресу та соціального оновлення.

Ми розглядаємо освіту як суспільне явище, що суттєво впливає на реалізацію освітнього процесу в закладах освіти.

В. Ковтунець [11] вказує на те, що освітній процес являє собою систему науково-методичних і педагогічних заходів, які повинні бути спрямовані на розвиток особистості у різних сферах життя. Його головною метою є формування та практичне застосування набутих компетентностей, що забезпечує якісну підготовку людини до активної участі не тільки в суспільному, а й професійному житті.

У своїй роботі ми послуговуємося законодавче унормованим *терміном освітній процес* (скриншот 1.1).

Освітній процес – це система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей.

Скриншот 1.1 Розділ І. Загальні положення Закону України «Про освіту»

Згідно Закону України «Про освіту» [47] можемо стверджувати, що освітній процес є основою сучасної освіти та забезпечує розвиток людини відповідно до здібностей та потреб.

Навчальний процес є компонентом освітнього процесу, що зосереджується на передаванні знань, формуванні навичок і розвитку пізнавальної діяльності учнів. У Дидактиці початкової освіти О. Савченко [7] вказує на те, що поняття *навчальний процес* включає такі складові як: цілі, зміст, засоби та форми реалізації. Вчитель є організатором навчальної діяльності, його педагогічні впливи спрямовують учнів на активне виявлення себе в навчальному процесі, самостійне пізнання нового, взаємодію з іншими учасниками процесу навчання.

В. Радул [50] та С. Гончаренко [55] трактують поняття *процес навчання* як особливу форму пізнання об'єктивної реальності, засвоєння суспільно-історичного досвіду людства та взаємодії між учителем та учнем. Відповідно до міркувань зазначених вище вчених, процес навчання повинен формувати у здобувачів освіти систему знань з основ наук, вміння і навички їх практичного застосування, а також розвивати творчі здібності.

Таким чином, освітній процес – це система, що постійно розвивається та адаптується до нових викликів суспільства, забезпечуючи якісну підготовку як підростаючих поколінь, так і вчителів. Слід зазначити, що ключовим аспектом організації освітнього процесу є його планування, яке при цьому виступає засобом втілення поставлених педагогічних цілей та завдань. В. Пікельна [11] дає таке визначення поняттю: *планування* – це заздалегідь визначений порядок і послідовність впровадження певної програми або змісту діяльності. Планування є однією з основних функцій управління, що передбачає визначення змісту роботи, яку необхідно виконати, а також способів її реалізації. Планування здійснюється відповідно до завдань, які були поставлені в ході виконання роботи та охоплює весь цикл управління, тому що його реалізація впливає на всі подальші управлінські функції.

Якщо розглядати планування як початкову управлінську функцію, то воно (маємо на увазі планування) забезпечує цілісність, послідовність, впорядкованість та цілеспрямованість діяльності. Планування охоплює: роботу всього колективу; діяльність окремих підрозділів; активність учасників процесу навчання. Продуктивне планування сприяє оптимальному розподілу ресурсів та визначенню пріоритетів, що дозволяє досягати поставлених цілей у найбільш ефективний спосіб.

У наукових джерелах поняття *планування* здебільшого розглядається через призму менеджменту, адже як зазначалось раніше, воно є однією з основних управлінських функцій. У навчальних посібниках з менеджменту [25] *планування* визначається як процес визначення цілей розвитку організації, а також прийняття управлінських рішень, щоб досягнути поставлених цілей.

В. Сладкевич [25] серед *принципів планування* виділяє:

- 1) принцип цільової спрямованості планування;
- 2) принцип системності (планування повинне охоплювати всі сфери діяльності організації, враховувати тенденції розвитку та зміни ситуації);
- 3) принцип безперервності планування (забезпечення постійної планової перспективи);
- 4) принцип участі максимальної кількості співробітників у роботі над планом;
- 5) принцип координування та інтегрування зусиль у процесі планування (координування – узгодження дій усіх підрозділів у процесі планування, інтеграція – поєднання зусиль представників різних рівнів керівництва у роботі над планом);
- 6) принцип економічності при плануванні;
- 7) принцип створення належних умов для виконання розроблених планів;
- 8) принцип оптимальності використання ресурсів організації;

9) принцип збалансованості (збалансованість – основна умова обґрунтованості планів);

10) принцип адекватності планування умовам діяльності підприємства (якщо умови діяльності змінюються, планування також повинне змінюватися).

Як візуалізовано в рисунку 1.1, вчені (йдеться про Г. Щокіна, М. Головатого, О. Антонюка, В. Сладкевича [25]) розрізняють такі види планування:

1. За змістом:

- 1) техніко-економічне – визначає оптимальні обсяги виробництва з урахуванням попиту та витрат;
- 2) науково-виробниче – стосується розвитку виробництва та впровадження нових технологій;
- 3) фінансове – визначає джерела фінансування та способи підвищення ефективності діяльності;
- 4) кадрове – планує потребу в персоналі, його навчання та розвиток;
- 5) бізнес-планування – формує плани розвитку підприємства, відкриття нових підрозділів тощо;
- 6) маркетингове – спрямоване на аналіз ринку та визначення маркетингових стратегій.

2. За рівнем керівництва:

- 1) корпоративне – стосується всієї організації;
- 2) цільове – застосовується на середньому рівні управління;
- 3) виробниче – орієнтоване на окремі підрозділи.

3. За методами обґрунтування:

- 1) ринкове – базується на аналізі попиту, пропозиції та цін;
- 2) індикативне – використовується державними органами для регулювання економіки;
- 3) директивне – передбачає чітке визначення планових показників.

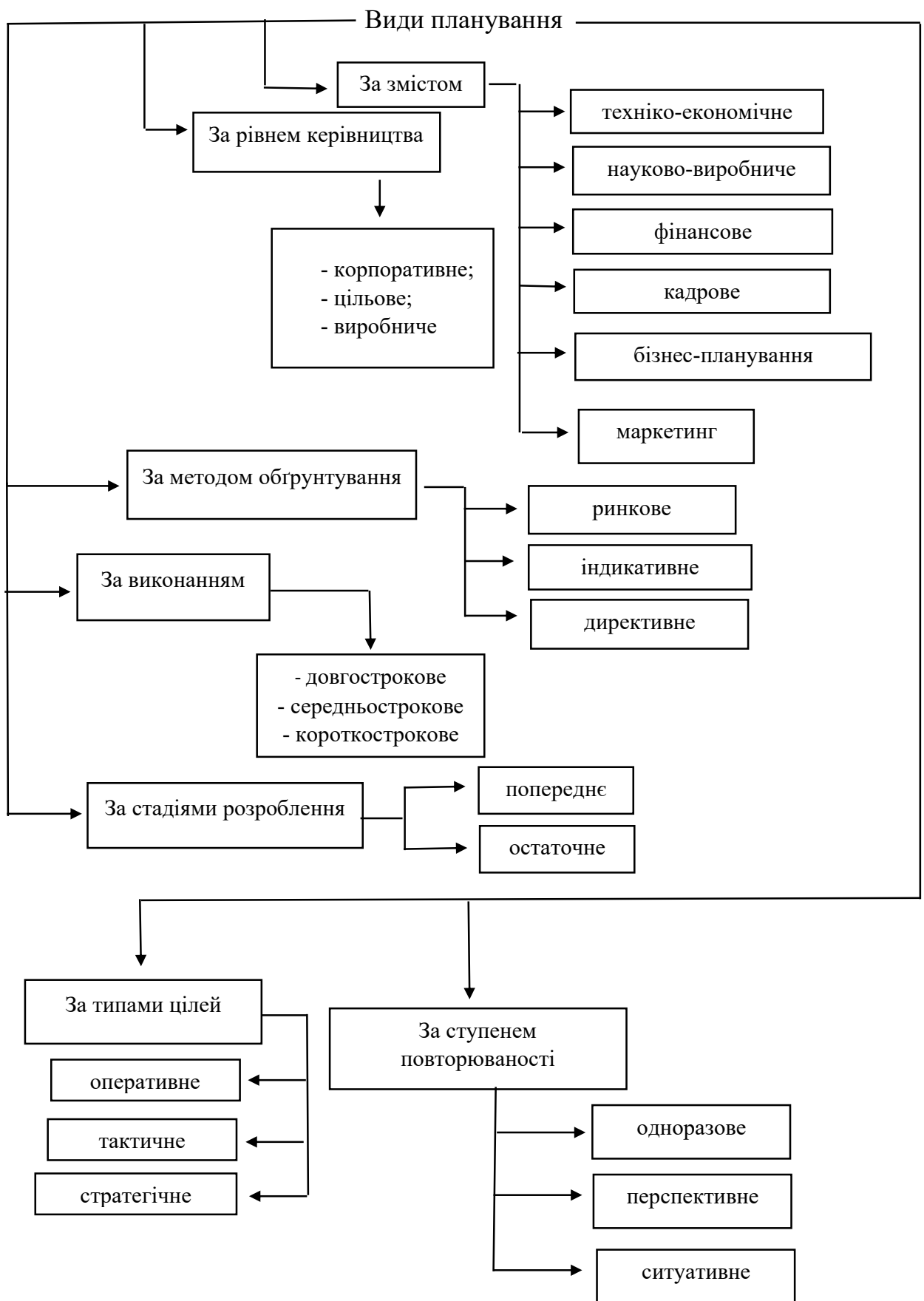

Рис. 1.1. Види планування

4. За виконанням:

- 1) довгострокове – розраховане на 10 років і більше;
- 2) середньострокове – охоплює період 1–3 роки;
- 3) короткострокове – передбачає планування на термін до одного року.

5. За стадіями розроблення:

- 1) попереднє – передбачає підготовку проєктів планів;
- 2) остаточне – затверджує і впроваджує плани.

6. За типами цілей:

- 1) оперативне – спрямоване на вирішення короткострокових завдань;
- 2) тактичне – визначає способи досягнення певних цілей;
- 3) стратегічне – орієнтоване на довгостроковий розвиток організації.

7. За ступенем повторюваності:

- 1) одноразове – пов'язане із впровадженням конкретного проєкту;
- 2) перспективне – визначає розвиток на тривалий період;
- 3) ситуативне – передбачає реагування на надзвичайні ситуації.

За А. Панченком [40], у здійсненні організації освітньої діяльності основними методами планування є (рис. 1.2):

1) екстраполяційні методи основа яких полягає у визначенні тенденції проміжних і кінцевих показників за короткі проміжки часу;

2) балансові методи опираються на взаємне узгодження ресурсів організації і потреб у них протягом планового періоду;

3) нормативні методи відображаються у важливості планування поставлених завдань, що визначають навчально-виховну роботу закладу освіти;

4) експертні методи засновані на використанні думок фахівців щодо цілей, термінів розвитку організації та способів їх досягнення;

5) математико-статистичні методи зводяться до оптимізаційних розрахунків на основі моделей різного роду.

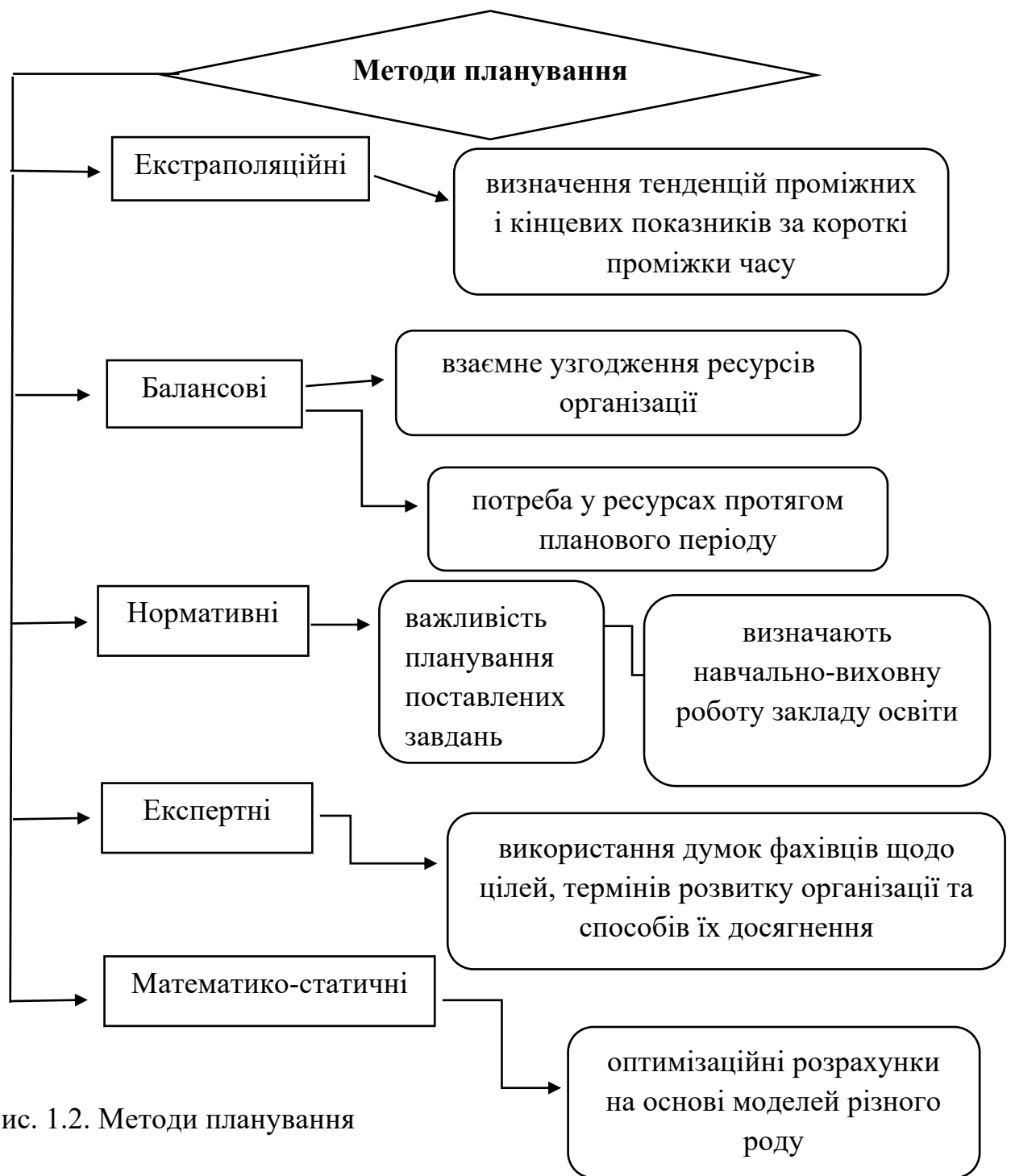

Рис. 1.2. Методи планування

Т. Макарова [51] вважає, що *планування* посідає провідне місце серед управлінських функцій, адже саме прийняті в його процесі рішення визначають характер реалізації інших складових управлінської діяльності. Планування – це універсальна управлінська дія, яка має практичний характер завдяки орієнтації на реальні можливості об’єкта управління. Ефективність планування забезпечується виконанням трьох взаємопов’язаних функцій: регулювання, координації та контролю.

Отже, освіта є багатограним феноменом, що поєднує в собі як інституційну, так і особистісну складову. Вона виконує не лише функцію передачі знань, а й забезпечує соціальну інтеграцію особистості, сприяючи її розвитку та самореалізації. Освіта відображається в ході реалізації освітнього процесу в закладах освіти. Освітній процес – це система, що постійно розвивається та адаптується до нових викликів суспільства. Ключовим аспектом організації освітнього процесу є його планування.

Планування в освітньому контексті постає важливою управлінською функцією, що забезпечує цілісність та послідовність діяльності закладу освіти. Планування сприяє оптимальному використанню ресурсів, визначенню пріоритетів та досягання цілей навчального закладу.

Планування несе в собі комплексний характер та дозволяє поєднувати теоретичні засади з практичними інструментами організації освітнього процесу.

Робочі визначення термінів наукової розвідки систематизовано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні поняття дослідження та їх визначення

Термін	Визначення терміну	Автор / джерело
Освітній процес	Система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей.	Загальні положення Закону України «Про освіту» [47]
Планування	Заздалегідь визначений порядок і послідовність реалізації певної програми чи змісту діяльності.	В. Пікельна [11]
Планування освітнього процесу	Наперед визначена структура та послідовність реалізації комплексу педагогічних та наукових заходів, які спрямовані на комплексний розвиток здібностей особистості та формування необхідних компетентностей у здобувачів освіти.	Визначення запропоновано нами

Таким чином, планування освітнього процесу виступає не лише інструментом управління, а й засобом досягнення якості освіти та забезпечення гармонійного розвитку не лише здобувачів освіти, а й інших учасників учасників освітнього процесу.

1.2. Процес планування освітнього процесу: напрацювання вчених та методистів

Як зазначалось раніше, у роботі ми розглядаємо навчальний процес як важливу складову освітнього процесу. За О. Савченко, «останніми роками утверджується нова освітня парадигма – особистісно зорієнтоване навчання. Його сутність полягає в побудові освітнього процесу з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня, розглядаючи його як активного, свідомого та відповідального учасника навчальної взаємодії з учителем і ровесниками» [7, с. 118]. Основна мета цього підходу – створення сприятливих умов для самореалізації та самовдосконалення учня, формування навичок самостійного навчання. Реалізація цього завдання забезпечується за допомогою поєднання змісту освіти, використання ефективних методів навчання та організації освітнього простору, це і буде сприяти формуванню в здобувачів освіти внутрішнього прагнення до самовдосконалення та активної пізнавальної діяльності.

Таким чином, управління навчальним процесом з боку вчителя здійснюється поступово на засадах особистісно орієнтованого підходу. На початковому етапі відбувається мотивація учнів, а вже потім актуалізація знань і досвіду. Наступний крок передбачає організацію засвоєння нового матеріалу на основах співробітництва та навчальної взаємодії. Після цього учні вдосконалюють набуті знання, а завершальним етапом є оцінювання результатів навчання.

Оскільки навчальний процес – це багатокомпонентна система, ми узагальнили інформацію про його основні компоненти [27; 29; 38]:

- 1) мета навчання – визначається потребами суспільства та накопиченим досвідом виховання особистості;
- 2) завдання навчання – впливають із його мети та забезпечують можливість здобуття знань, умінь і навичок відповідно до навчальних програм;
- 3) зміст освіти – охоплює систему знань, умінь і навичок, які учні повинні засвоїти протягом навчання;
- 4) методи навчання – способи організації навчальної діяльності, які сприяють ефективному засвоєнню матеріалу;
- 5) засоби навчання – навчальні матеріали (підручники, посібники, комп'ютери, навчальні програми, технічні засоби тощо), що допомагають опановувати знання і вдосконалювати навички;
- 6) форми організації навчання – різні види навчальної діяльності, що сприяють свідомому засвоєнню матеріалу та розвитку практичних навичок;
- 7) результат навчального процесу – проявляється у здатності учнів застосовувати набуті знання, критично мислити, оцінювати власні дії, прагнути до саморозвитку, формувати позитивну мотивацію до навчання, а також розвивати комунікативні та інтелектуальні навички.

Компоненти навчального процесу не існують окремо, а взаємодіють у цілісній системі, де активно взаємопов'язані одне з одним. Варто наголосити на тому, що саме планування педагогічної діяльності забезпечує організацію цього зв'язку, способи взаємодії учасників освітнього процесу та форму реалізації освітніх завдань.

У статті *Стратегічне планування та управління сучасним ЗНЗ: проєктний підхід* Т. Капустеринська [53] розглядає планування як функцію управління школою в якості системи. Авторка пише, що планування є ключовим підготовчим етапом управлінського циклу та основною функцією управління загальноосвітнім навчальним закладом, що забезпечує ефективну організацію його діяльності.

В посібнику *Педагогічний менеджмент у загальноосвітніх навчальних закладах* розкрито сутність терміна *планування навчально-виховної роботи в школі* як невід'ємного елемента і наукової організації школи, і кожного вчителя зокрема. Планування забезпечує послідовність та рівномірність в роботі, воно спрямоване на розв'язання тих навчальних задач, що стоять перед закладом освіти [39].

А. Панченко [37] розглядає *процес планування* як визначення змісту й порядку дій, необхідних для досягнення поставленої мети, перспектив і управлінських завдань. Він відбувається у певних часових і просторових межах, тому залежить від встановлених термінів і визначеного кола виконавців.

Як показано на рисунку 1.3, З. Онишків [36] виділяє низку ключових принципів, яких слід дотримуватися під час планування освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. До них належать:

1) науковий підхід – планування має базуватися на досягненнях психології та педагогіки, що забезпечить обґрунтованість рішень і підвищить ефективність управлінської діяльності;

2) системний підхід – навчальний заклад – це єдина соціально-педагогічна система, у межах якої всі процеси взаємопов'язані та спрямовані на досягнення спільної мети;

3) колегіальність – учні, батьки, різні громадські організації теж долучаються до процесу, що забезпечує відкритість та демократичність управлінських рішень;

4) наступність – планування повинно забезпечувати логічну послідовність дій, враховуючи результати попередніх періодів для подальшого розвитку;

5) доцільність – для ефективного планування необхідно використовувати діагностичні дані, тому що це дозволить якнайкраще оцінити потреби й можливості закладу освіти;

6) інноваційність – застосування сучасних методів і технологій, що сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу.

Рис. 1.3. Характеристика принципів планування

В. Максименко [39] також виділяє принцип неперервності і координації, що передбачає послідовне узгоджене планування всіх видів діяльності навчального закладу. Дотримання цього принципу сприятиме поєднанню всіх освітніх процесів. Завдяки такому підходу всі учасники освітнього процесу отримують чітке уявлення про взаємозв'язок дій у навчальному процесі, що підвищить ефективність організації роботи закладу та безперервність навчально-виховної діяльності.

Планування діяльності школи має ґрунтуватися на принципі науковості, тобто враховувати науково обґрунтовані завдання, зміст, методи і форми освітнього процесу. Але водночас важливо дотримуватись реальності та оптимальності запланованих заходів, адже це сприятиме ефективній роботі навчального закладу. Крім того планування освітнього процесу має бути зорієнтованим на виховання в учнів суспільно важливих якостей. Такий підхід сприяє ціннісному розвитку освітнього процесу й готує здобувачів освіти до успішної соціалізації [38].

Слід зробити висновок, що дотримання основних принципів планування роботи школи призведе до гармонійного функціонування навчального закладу. Проте ефективність планування залежить і від того у яких формах воно реалізується. Форма планування може бути текстовою, графічною або змішаною, поєднуючи обидва ці види. Незалежно від обраного формату, плануванню має бути притаманна календарність, що передбачає розподіл загальношкільних заходів за чвертями, місяцями та тижнями.

А. Панченко [37] акцентує на важливості такої технології як «дерево цілей», запропонованої Е. Квейдом. Дерево цілей вважається одним із найбільш ефективних методів для правильного планування та організації дій. Це візуальна схема, яка представляє собою чотирирівневу структуровану ієрархію, де перший рівень – це формулювання мети управління на певний період, другий рівень – постановка завдань, які є складовими мети управління, третій рівень – це визначення напрямків реалізації кожного із

завдань та четвертий рівень – це розроблення конкретних заходів, які дають можливість реалізувати кожний із напрямків роботи. Тобто головна мета знаходиться на вершині дерева, а від неї вниз розгалужуються підцілі, які конкретизують шляхи досягнення поставленої мети (рис. 1.4).

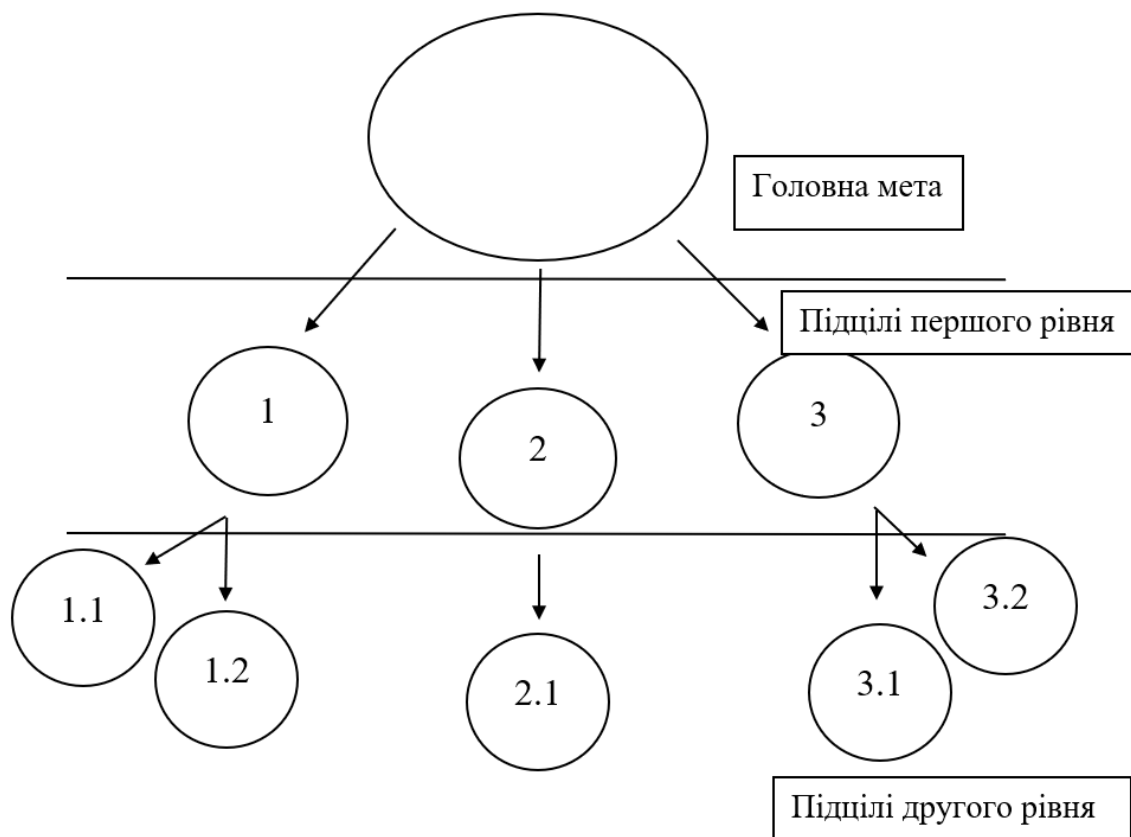

Рис. 1.4. Метод побудови дерева цілей.

Застосування «дерева цілей» при плануванні освітнього процесу сприяє узгодженню очікуваних результатів планування, уникнення дублювання змісту та формування реалістичних етапів досягнення цілей, забезпечує перехід від концептуального рівня до практичних дій.

Залежно від терміну реалізації запланованих дій, у школі використовують три основні види планування: 1) перспективне; 2) річне; 3) поточне.

Перспективне планування охоплює довгостроковий період у межах 3–5 років, визначаючи напрямки розвитку школи та спрямовуючи діяльність керівництва й педагогічного колективу на досягнення стратегічних цілей.

Його сутність полягає у визначенні основних напрямів розвитку закладу освіти, визначенні пріоритетних завдань та створенні умов для їх реалізації. Такий вид планування дозволяє забезпечити послідовність і системність функціонування освітнього процесу та підвищити результативність управлінських рішень.

Як назначає Н. Островерхова [26], перспективне планування не має особливої регламентації з боку нормативної бази, тому його зміст і структура можуть варіюватися залежно від потреб закладу. Разом з тим перспективний план включає наступні складові: вступ, в якому наводяться аналіз діяльності навчального закладу за попередні роки, мета плану і перспективні завдання розвитку, а також визначення організаційно-педагогічних умов для ефективності та результативності освітнього процесу.

Під час укладання перспективного плану роботи навчального закладу варто враховувати потенційні можливості всього педагогічного колективу. Під час складання плану слід орієнтуватися на певні орієнтири, які допомагають виокремити пріоритетні складові його змісту. Серед важливих принципів планування слід виокремити: конкретизацію заходів, чітке визначення термінів та їх виконання, забезпечення балансу між повноцінним функціонуванням школи та необхідністю оновлення.

На нашу думку, слід зазначити, що перспективний план має бути чітким, логічним і зрозумілим, реагувати на зміни, містити конкретні завдання та поступові кроки для їх реалізації, враховувати інтереси навчального закладу, мати конкретну стратегічну мету – розвиток закладу.

3. Онишків у посібнику *Основи управління закладом загальної середньої освіти* [36] зазначає, що основним документом у плануванні роботи школи є річний план, який розробляється за участю всього педагогічного колективу. Його укладанню передують ґрунтовний комплексний аналіз усіх аспектів діяльності закладу освіти. Такий аналіз дозволяє оцінити досягнуті результати, визначити сильні сторони, а також виявити проблеми та труднощі, що виникають у процесі організації навчання в школі.

Річне планування визначає основні завдання педагогічного колективу на наступний рік. Форма складання річного плану довільна. Він охоплює період від 1 вересня поточного року до 31 серпня наступного року. У річному плані передбачаються заходи щодо підготовки навчального закладу до нового навчального року (формування перших класів, підготовка документації: розклад уроків, робота гуртків, секцій, клубів, плани роботи методичних об'єднань; упорядкування особових справ учнів).

Річним планом роботи школи передбачається тематика засідань педагогічної ради навчального закладу, семінари для класних керівників, проведення нарад, а також батьківських зборів, організовується фінансово-господарська діяльність школи: складання кошторису школи, залучення коштів спонсорів для зміцнення навчально-матеріальної бази.

Методика річного плану передбачає кілька послідовних етапів. По-перше, здійснюється збір, систематизація та узагальнення інформації щодо впливу внутрішньошкільного планування на результати навчально-виховного процесу. По-друге, на основі отриманих даних відбувається складання проєкту плану. Далі цей проєкт виноситься на розгляд педагогічної ради, зазвичай це відбувається у червні, де здійснюється його обговорення на коригування. Остаточне затвердження річного плану відбувається на засідання педагогічної ради у серпні, після чого він набуває статусу обов'язкового документу до виконання [40].

Основні розділи річного плану можуть бути такі [40]:

- 1) діяльність педагогічного колективу за створення умов для реалізації Закону України «Про загальну середню освіту»;
- 2) організація навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- 3) становлення й розвиток виховної системи;
- 4) науково-теоретична, методична робота з педагогічними кадрами;
- 5) охорона та зміцнення здоров'я учнів;
- 6) співдружність сім'ї, школи, громадськості, позашкільних установ з метою розвитку особистості учня;

7) фінансово-господарська діяльність.

Поточне планування базується на загальношкільному плані й конкретизується у вигляді календарних планів, що охоплюють організаційну, методичну та позакласну діяльність. До нього належать:

- 1) розклад уроків, шкільних гуртків, спортивних секцій;
- 2) календарні і позаурочні плани вчителів, плани виховної роботи класних керівників, вихователів груп продовженого дня;
- 3) плани роботи методичних об'єднань, інших форм методичної роботи, що працюють на базі школи;
- 4) план роботи шкільної бібліотеки;
- 5) план роботи батьківського комітету школи;

Вимоги до складання *розкладу навчальних занять* зазначені в Наказі Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти» [46] (скриншот 1.2).

Додаток 7
до Санітарного регламенту для закладів
загальної середньої освіти
(пункт 1 розділу V)

ГІГІЄНІЧНІ ПРАВИЛА складання розкладу навчальних занять

Найвища активність розумової діяльності у дітей шкільного віку припадає на інтервал з 10 до 12-ої години. Цей час характеризується найбільшою ефективністю засвоєння матеріалу при найменших психофізичних затратах організму.

Навчальні заняття, що вимагають значного розумового напруження для учнів 1-4 класів, слід проводити на 2-3 навчальних заняттях, а для учнів 5-11(12) класів - на 2-4 навчальних заняттях.

Неоднакова розумова діяльність учнів і в різні дні навчального тижня: її рівень зростає до середини тижня і залишається низьким на початку (понеділок) і в кінці (п'ятниця) тижня.

Розподіл навчального навантаження протягом тижня встановлюють таким чином, щоб найбільший його обсяг припадав на вівторок, середу. На ці дні до розкладу закладу освіти вносять навчальні предмети, які потребують великого розумового напруження або ті, які не вимагають значного навантаження, але у більшій кількості, ніж в інші дні тижня.

Вивчення нового матеріалу, виконання завдань для підсумкового оцінювання найкраще проводити на II-IV навчальному занятті посеред тижня.

Навчальні предмети, які вимагають інтенсивної самопідготовки учнів у позанавчальний час, не повинні групуватися в один день у розкладі занять.

Скриншот 1.2 Додаток 7 до Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти [46].

Розклад занять складає заступник директора з навчально-виховної роботи. Він повинен добре вивчити навчальний план, за яким працює школа, знати про навчальне навантаження вчителів.

Плани роботи класних керівників, вихователів груп продовженого дня, педагогів-організаторів, бібліотекарів, а також керівників методичних об'єднань, гуртків і спортивних секцій складаються на період, визначений педагогічним колективом. Вони можуть оформлюватися у довільній формі і не потребують обов'язкового затвердження директором школи.

Структурні компоненти планування освітнього процесу

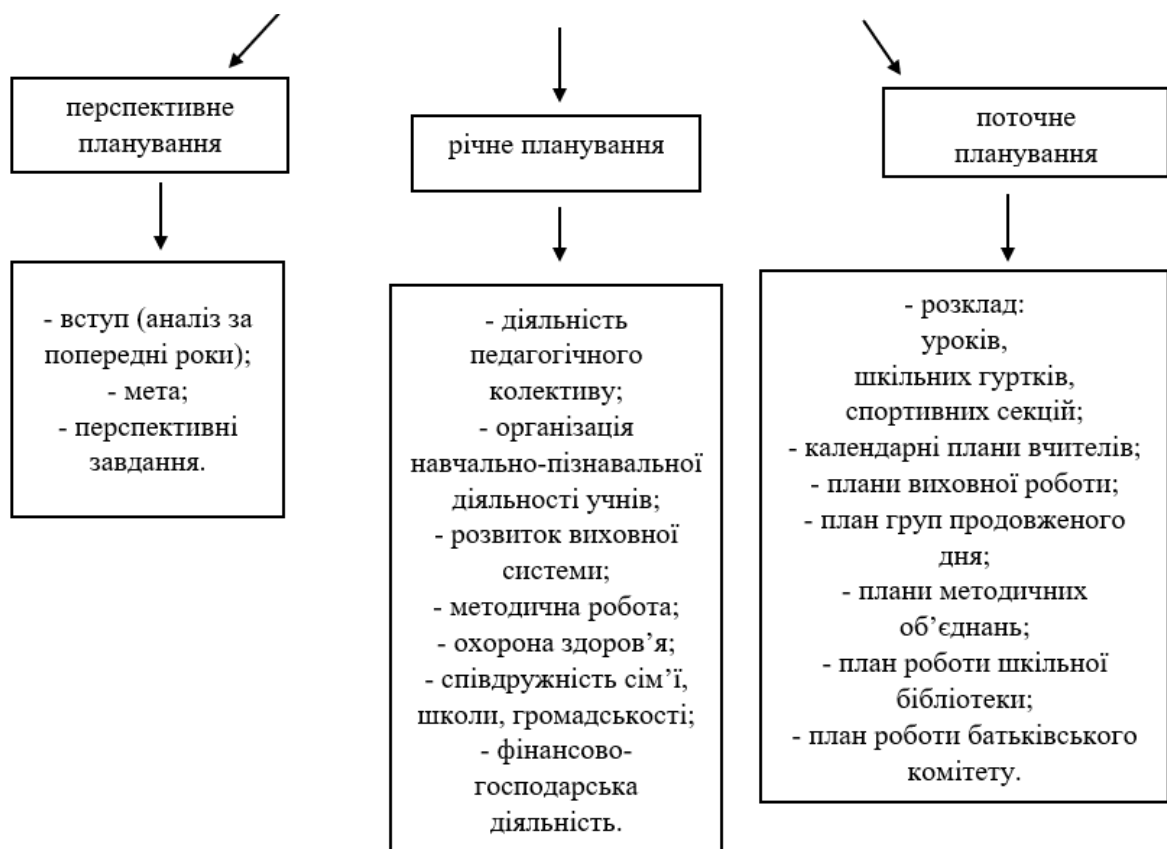

Схема 1.4. Структурні компоненти планування освітнього процесу

Таким чином, можемо зробити висновок, що перспективне, поточне та річне планування є невід'ємними складовими управлінської діяльності закладу освіти. Вони забезпечують системність і цілеспрямованість освітнього процесу. Ефективність планування, в свою чергу, залежить від

врахування наукових принципів, прогнозування розвитку закладу освіти, чітко визначених завдань.

Таблиця 1.2

Важлива інформація для розкриття теми дослідження

Зміст інформації	Автор / джерело
Реалізація особистісно зорієнтованого підходу під час планування освітнього процесу	О. Савченко [7]
планування освітнього процесу з акцентом на створенні сприятливих умов для самореалізації та самовдосконалення учня	
планування освітнього процесу з урахуванням інтеграції змісту освіти	
використання ефективних методів планування освітнього процесу	
передбачення під час планування освітнього процесу організації освітнього простору	
розв'язання навчальних задач, що стоять перед закладом освіти, через послідовність та рівномірність в плануванні освітнього процесу	В. Максименко [30]
планування освітнього процесу з дотриманням принципу науковості, яким передбачено формулювання науково обґрунтованих завдань, змісту, методів і форм планування освітнього процесу	Педагогіка: навчальний посібник [38]
планування освітнього процесу на основі визначення заходів з дотриманням реалістичності та оптимальності	
розроблення перспективного плану з дотриманням структури: вступ, в якому наводяться аналіз діяльності навчального закладу за попередні роки, мета плану, перспективні завдання розвитку	Н. Островерхова [26]
річний план розробляється за участю всього педагогічного колективу	З. Онишків [36]
укладанню річного плану передують ґрунтовний комплексний аналіз різних аспектів діяльності закладу освіти	
До основних розділів річного плану належать: 1) діяльність педагогічного колективу за створення умов для реалізації Закону України «Про загальну середню освіту»; 2) організація навчально-пізнавальної	А. Панченко [40].

діяльності учнів; 3) становлення й розвиток виховної системи; 4) науково-теоретична, методична робота з педагогічними кадрами; 5) охорона та зміцнення здоров'я учнів; 6) співдружність сім'ї, школи, громадськості, позашкільних установ з метою розвитку особистості учня; 7) фінансово-господарська діяльність	
поточне планування базується на загальношкільному плані й відображається конкретно у вигляді календарних планів, що охоплюють організаційну, методичну та позакласну діяльність	А. Панченко [40]

Таблиця 3

Поняття дослідження, зміст якого формулюється в магістерській роботі
або удосконалюються вже існуюче

Зміст поняття	Автор / джерело (якщо йтиметься про удосконалення)
Планування освітнього процесу – це цілеспрямована управлінська діяльність, що полягає у визначенні мети, завдань, змісту, методів, форм, засобів узгодженості й поетапного виконання та має вираження в перспективному, річному та поточному плануванні.	Визначення запропоновано нами

Отже, процес планування освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти ґрунтується на особисто зорієнтованому підході, що забезпечує врахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти та сприяє формуванню мотивації до навчання.

Планування забезпечує системність та узгодженість роботи всього педагогічного колективу. Воно має спиратися на принципи науковості, системності, враховувати наступність і доцільність прийняття рішень. Процес планування забезпечує послідовність і узгодженість дій учасників

освітнього процесу, сприяє ефективному функціонуванню навчального закладу

До основних видів планування у закладах загальної середньої освіти відносять перспективне, річне та поточне планування. Перспективне планування визначає стратегічні напрямки розвитку закладу. Річне планування визначає план роботи закладу на найближчий рік. Поточне планування в свою чергу деталізує організацію навчально-методичної, позакласної та позаурочної роботи. Взаємозв'язок цих видів забезпечує цілеспрямованість та безпервність освітнього процесу.

Планування освітнього процесу виступає необхідною умовою не лише підвищення якості навчання, а й розвитку педагогічної системи та досягнення стратегічних цілей закладу освіти.

1.3. Практичний досвід планування освітнього процесу

Навчальний процес забезпечує формування знань, умінь і навичок, розвиток компетентностей, а також передбачає активну взаємодію вчителя з учнями та учнів з вчителем. Слід наголосити на тому, що результативність цього процесу залежить від професіоналізму учителів та від соціально-політичних та економічних умов, в яких здійснюється навчання. Умови воєнного стану, спричинені повномасштабною збройною російською агресією у 2022 році, змусили оперативно переглянути процес організації освітнього процесу, знайти нові способи організації процесу навчання та забезпечення емоційної підтримки всіх учасників освітнього процесу.

На нашу думку, аналіз викликів, з якими зіткнулася українська освіта в сьогоденні, є важливим для розуміння сучасного стану та перспектив розвитку освітнього процесу. Зокрема у 2022 році було розроблено та представлено методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного стану [24].

Учні, які належать до групи внутрішньо переміщених осіб, можуть навчатися у зручний для них спосіб:

1) дистанційна форма навчання у закладі загальної середньої освіти, де здобувач освіти навчався раніше;

2) дистанційна форма навчання, доєднавшись до будь-якого закладу освіти в Україні, незалежно від місця перебування;

3) очне навчання у закладі загальної середньої освіти в населеному пункті, де перебуває учень;

4) будь-яка інша форма навчання, що дозволена чинним законодавством.

Дистанційне навчання учитель може здійснювати в синхронному й асинхронному режимах з використанням електронних освітніх платформ (Google Workspace, Google Classroom, Нові Знання, HUMAN.UA) і комунікаційних онлайн сервісів та інструментів (Zoom, Skype, Team, базові сервіси Google: Gmail, Календар, Meet, Jamboard, Chat, Hangouts, YouTube та інші).

Вчителям початкових класів, практичним психологам, соціальним педагогам (в закладах освіти, де вони є), варто проводити мотиваційні п'ятихвилинні «ранкові зустрічі», у тому числі психологічні хвилинки для учнів усіх вікових категорій (залежно від форми навчання онлайн чи в реальному часі).

Оцінювання ґрунтується на принципах дитиноцентризму, об'єктивності, доброчесності, справедливості, неупередженості, систематичності, критеріальності, гнучкості, перспективності, диференційованості та конфіденційності, а також плановості, чіткості, прозорості, відкритості, доброзичливості.

Сучасні реалії організації освітнього процесу в початковій школі зазнали значних змін, зокрема через активне впровадження дистанційного та змішаного навчання поряд із традиційною очною формою. Виклики, пов'язані з технологічним розвитком та глобальними кризами, змусили освітян переглянути підходи до навчання молодших школярів.

Дистанційне навчання відкриває нові можливості для персоналізованого підходу, гнучкості та інтеграції цифрових ресурсів у

навчальний процес. Водночас воно (маємо на увазі дистанційне навчання) вимагає від учителів значно вищого рівня професійної готовності, зокрема вміння планувати освітній процес з урахуванням особливостей роботи в онлайн-середовищі. Змішане навчання, яке поєднує традиційні та цифрові методики, стає ефективним інструментом для розвитку учнів, адже забезпечує баланс між самостійною роботою та взаємодією з учителем.

Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році, яке проведено Державною службою якості освіти України [9], було спрямовано на виконання таких завдань:

- проаналізувати особливості організації освітнього процесу в школах у другий рік війни, та визначити ключові чинники, що зумовлювали вибір форм навчання;

- дослідити зміни в чисельності учнів і педагогічних працівників, спричинені воєнним станом;

- оцінити рівень матеріально-технічного забезпечення освіти в міських і сільських громадах, а також у різних регіонах України в умовах другого року війни;

- виявити освітні втрати й досягнення, трансформації у навчальних програмах і результатах навчання, а також заходи, спрямовані на подолання цих втрат;

- визначити категорії здобувачів освіти, які найбільше потребують підтримки (внутрішньо переміщені особи, діти з особливими освітніми потребами, діти з малозабезпечених сімей);

- з'ясувати, які заходи допомагають учням адаптуватися до навчання в умовах війни та які ініціативи впроваджуються громадами і школами;

- проаналізувати основні професійні та організаційні виклики, з якими стикаються освітяни під час другого року повномасштабної війни.

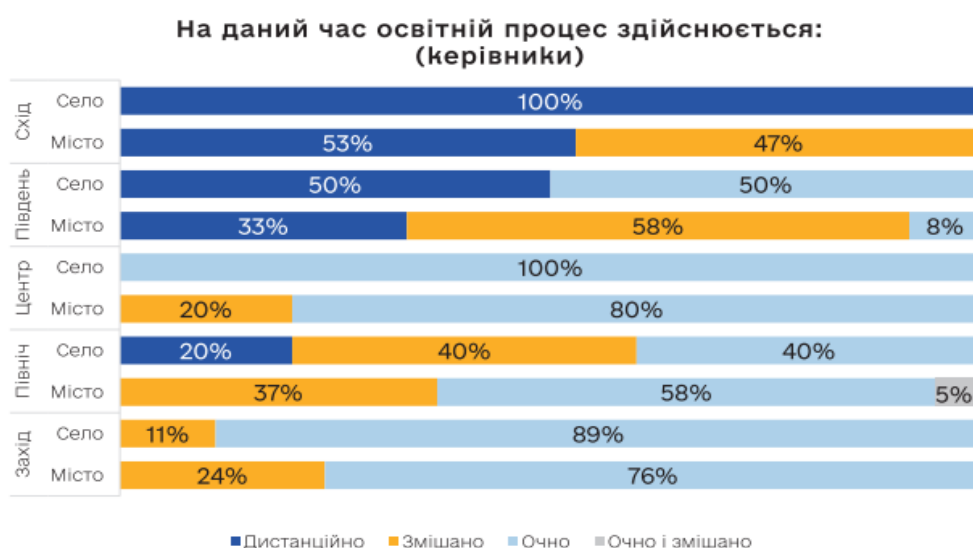
Збір даних тривав із 26 грудня 2023 року до 7 січня 2024 року та відбувався шляхом онлайн-анкетування учасників освітнього процесу.

У анкетуванні взяли участь: 1) керівники закладів освіти – 118 учасників; 2) вчителі – 3 860 учасників; 3) батьки учнів/учениць початкової, базової та старшої школи – 10 121 учасник; 4) учні/учениці (переважно десятикласники) – 3 763 учасники.

Розглянемо детальніше дослідження організації освітнього процесу. На Сході України більшість шкіл працює дистанційно: у сільській місцевості – 100%, у містах – 53%. Це зумовлено передусім безпековою ситуацією, а наявність чи відсутність укриття не була визначальним фактором у виборі режиму роботи. На Півдні 50% сільських шкіл здійснюють дистанційне навчання, у містах цей показник становить 33%.

Водночас понад половина міських закладів (64%) використовують змішану форму навчання, що поєднує дистанційний і очний формати. У Центрі (100% сільських шкіл, 80% міських) та на Заході України (89% сільських, 76% міських) переважає очне навчання, і саме наявність укриттів відіграла вирішальну роль у визначенні форми навчання.

На Півночі країни організація освітнього процесу різниться з урахуванням типу населеного пункту, в якому розташовується заклад: у сільській місцевості по 40% закладів освіти працюють змішане та очно, 20% – дистанційно. У містах 24% запровадили змішане навчання, 76% – очно.

Скриншот 1.3. Результати опитування керівників навчальних закладів щодо організації освітнього процесу [9]

Розподіл відповідей батьків учнів/учениць про режим навчання їхніх дітей показує, що учні/учениці початкової школи частіше навчаються очно, де це можливо, ніж учні/учениці базової та старшої школи. Ситуація відрізняється з урахуванням регіону, де здійснюється освітній процес (скриншот 1.4).

Скриншот 1.4. Результати опитування батьків щодо режиму навчання їхніх дітей [9]

Особливої значущості набув процес дистанційного навчання. Проаналізувавши наукові джерела, можемо зробити висновок, що поняття *дистанційне навчання* вчені [55; 12] розглядають як форму організації та реалізації освітнього процесу, за реалізації якої спілкування між учасниками (об'єктом і суб'єктом навчання) відбувається на відстані, без безпосереднього «віч-на-віч» контакту. Учасники знаходяться далеко один від одного, і їхня особиста присутність у навчальних приміщеннях закладу не є обов'язковою.

Проаналізуємо досвід реалізації дистанційного навчання в школах Києва [8]. З досвіду роботи Ю. Шукевича, директора Фінансового ліцею міста Києва, процес організації дистанційного навчання у закладі пройшов без неочікуваних труднощів для адміністрації, учителів і учнів. Ще у квітні

2018 року керівництво закладу ухвалило рішення про впровадження технологій G Suite for Education у навчальний процес. Для цього було розроблено спеціальний курс, що складався з восьми практичних занять і восьми домашніх завдань.

Метою курсу було навчити його учасників ефективно використовувати електронну пошту (Gmail), працювати зі сховищем даних (Google Drive), створювати та редагувати документи (Google Docs), формувати опитування (Google Forms), надавати доступ до файлів іншим користувачам, а також створювати власні навчальні курси в Google Classroom. У результаті 25 учителів ліцею успішно опанували цей курс.

Дистанційні уроки з самого початку проводилися відповідно до розкладу II семестру 2019/2020 навчального року.

Учні, учителі та батьки мали чітко дотримуватися розкладу, що сприяло організованості освітнього процесу. Такий підхід допомагав контролювати терміни виконання завдань, забезпечував ефективну взаємодію між учасниками навчання та дозволяв оцінювати роботу вчителів без потреби у додаткових звітах під час карантину.

Досвід НМЦ Дарницького району міста Києва. Щоб навчання було цікавим, навчальний матеріал набував трансформаційних перетворень у діаграми, ілюстрації, відео. Теоретичний матеріал чітко структурувався, для цього використовувалися таблиці, колажі, презентації, пазли, ментальна карта. Практикувалося використання творчих завдань (створення рекламних роликів, ментальних карт, коміксів, летбуків тощо).

Учителі коментували результати роботи учнів звертаючи увагу на те, що виконано добре, над чим треба порацювати, на що звернути увагу. Намагалися в коментарях більше підтримувати, аніж критикувати. Позитивно реагували на кожне повідомлення учнів, підтримуюче коментували (Молодець! Так тримати! Супер! тощо).

Обсяг домашніх онлайн-завдань не перевищував загальноприйнятих норм для різних вікових груп, а під час роботи в дистанційному режимі

зменшувався до 30-70% офлайн-завдань. Для учнів 1-2 класів домашні завдання не задавалися. Часові межі онлайн-уроків варіювалися відповідно до предмета та кожної вікової категорії в таких межах: для учнів 1-2 класів – 10-15 хв; для учнів 3-4 класів – 15-20 хв;

Учителі радили батькам учнів щодня створювати умови для дотримання учнями сталого режиму дня – наприклад, займатися навчанням з 09:00 до 12:00 та з 14:00 до 16:00. Такий режим сприяє формуванню організованості, допомагає підтримувати стабільний ритм життя: вчасно лягати спати, прокидатися, харчуватися та відпочивати.

Для ефективного проходження онлайн-програм необхідно мати доступ до комп'ютера або ноутбука зі стабільним підключенням до Інтернету. Важливо створити комфортні умови для роботи в онлайн-режимі, а також подбати про інформаційну безпеку: встановити антивірусне програмне забезпечення та інструменти для блокування небажаного контенту.

Щоб дотримуватися графіка, варто використовувати годинник на робочому столі – це допоможе краще орієнтуватися в часі та не порушувати встановлений режим.

Загальні рекомендації щодо організації дистанційного навчання в початкових класах, представлено Науково-методичними центрами Дарницького, Деснянського, Дніпровського, Солом'янського районів міста Києва.

Організація дистанційного навчання в початкових класах в значній мірі залежить від доступу учнів до технічних ресурсів, можливостей отримати підтримку та допомогу батьків в організації дистанційного навчання. Реалізація дистанційного навчання учнів початкової школи вимагає створення оригінального інструментарію: програмного забезпечення та методичних коментарів.

Вчитель, плануючи тиждень за скорегованим календарно-тематичним планом, має ефективно розподілити навантаження, чергуючи відеоінструкції, онлайн-уроки з практичними завданнями для самостійне опрацювання

матеріалу підручника. Зручним варіантом є чергування: один день дитина отримує пояснення від вчителя, а наступного дня застосовує знання на практиці, виконуючи завдання з підручника або тестові завдання на запропонованих платформах.

Все частіше батьки обирали для своїх дітей формат дистанційних шкіл. Інформаційне агенство УНІАН провело дослідження та визначили п'ять найкращих дистанційних шкіл України [54]. За основу було взято відгуки батьків та матеріали порталу School Navigator.

В добірку п'яти найкращих дистанційних шкіл України потрапили:
Перше місце. Unicorn school

Навчання в початковій школі здійснюється з 3-4 класу. Головна мета школи – підвищити якість навчання дитини завдяки цікавому навчанню та революційним педагогічним технологіям. В школі вважають, що високі результати учнів пов'язані із зацікавленістю та мотивацією до навчання. Саме тому в Unicorn School зробили освітнє середовище, яке повністю стилізоване під комп'ютерну гру. Це дозволило підвищити результати навчання мінімум на 30%, а залученість учнів – на 64%.

Всі програми відповідають стандартам МОН України, а сама школа має ліцензію і видає документи державного зразка. Крім стандартних шкільних предметів, тут пропонують різноманітні ІТ-дисципліни, додаткові іноземні мови, авторську програму з профорієнтації та програми із соціалізації. Викладачі проходять відбір, що складається з 3 етапів та навчання у власній школі педагогічного дизайнера.

Unicorn School є частиною всесвітньої компанії IT STEP, що працює в 22 країнах, має 14 загальноосвітніх шкіл та 4 університета, тому пропонує можливість соціалізації в офлайн-форматі.

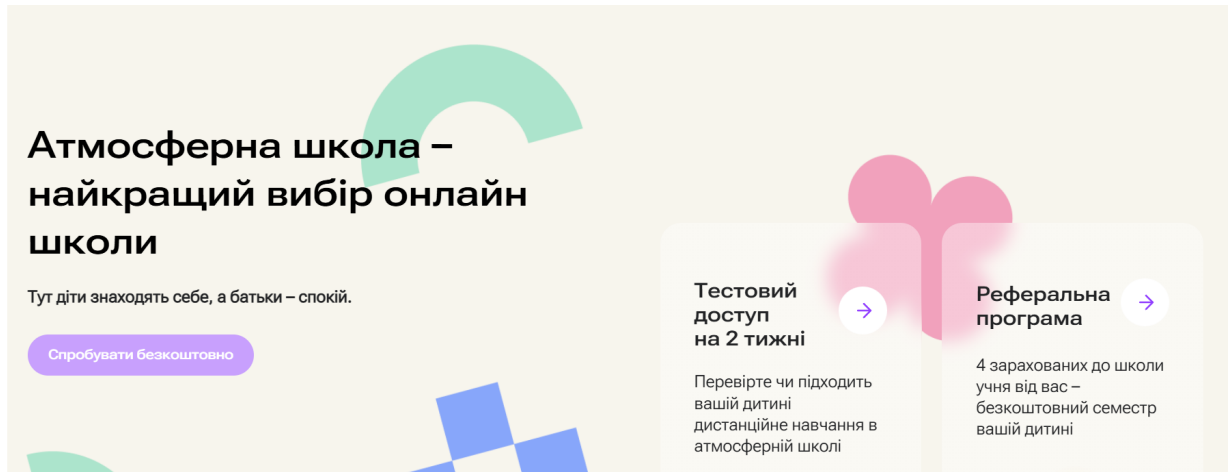
Друге місце. Оптіма

Дистанційна ліцензована школа «Оптіма» є однією з перших, що працює в дистанційному форматі в Україні. У школи прозора електронна система. Послідовне поурочне вивчення всіх предметів у своєму темпі сприйняття. Є можливість навчання екстерном. В школі є можливість отримати документи про українську освіту одночасно з іноземними.

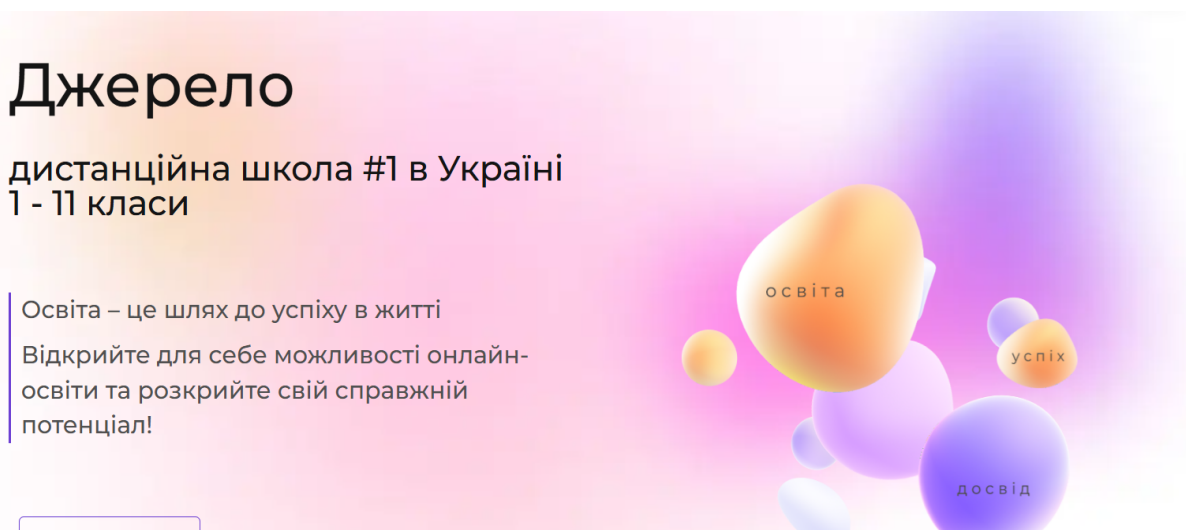
Для дітей, які проживають за кордоном, «Оптіма» пропонує спеціальний навчальний пакет «Ми з України», який дозволяє вдало поєднувати українську та закордонну освіту.

Третє місце. Атмосферна школа

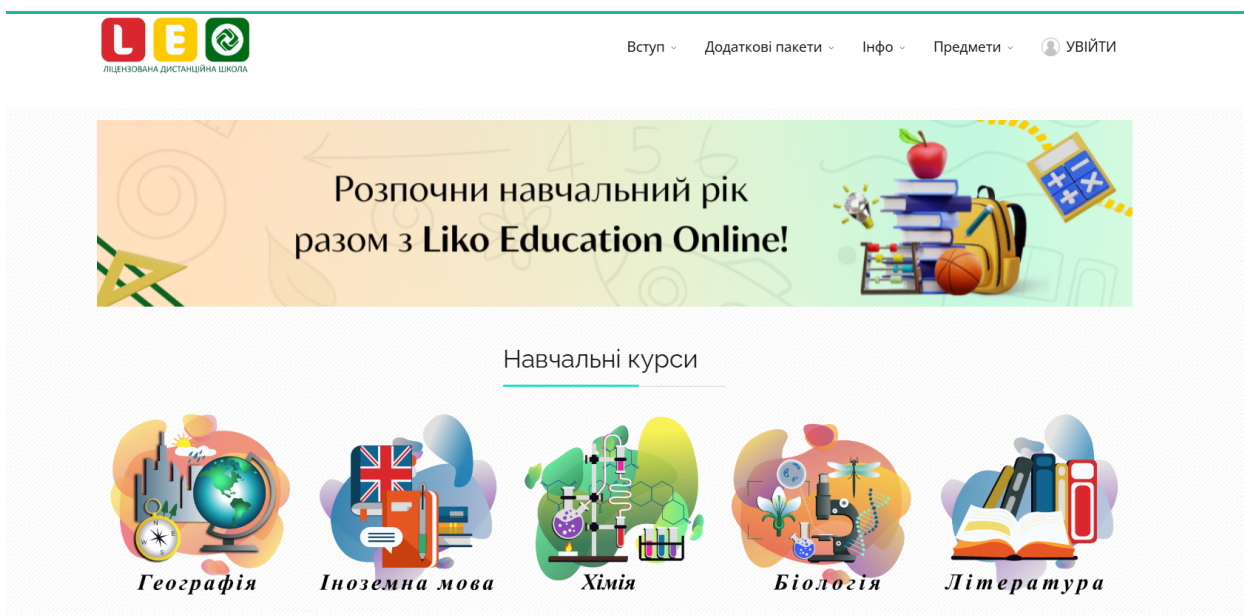
Ліцензована дистанційна школа для учнів 1-11 класів, що навчає за програмою очної школи, має зручну власну навчальну платформу, обладнану всіма необхідними функціями. Платформа школи має десятки тисяч навчальних модулів, багато якісного інтерактивного, відео та аудіо контенту. Всі учні мають особистий онлайн-кабінет та електронний щоденник. Батьки завжди мають доступ до нього, щоб відслідковувати учбовий прогрес своїх дітей. Кожен учень Атмосферної Школи має можливість створювати свій розклад та навчатися у тому ритмі, що необхідний саме йому, тож навчання онлайн надає необмежені можливості розвитку дитини у багатьох напрямках. Ліцензія надає Атмосферній школі право видачі свідоцтва про здобуття повної загальної середньої освіти в Україні.

Четверте місце. Джерело

Стандартизована освітня платформа, яка відповідає більшості вимог батьків. Школа має, як звичайні навчальні програми, так і можливість навчатися екстерном. Сьогодні в школі навчаються діти із 52 країн світу. Має партнерські умови роботи із школами за кордоном, що дає можливість учням отримувати подвійну освіту зі знижками. В школі є куратори-тьютори, що допомагають із навчанням дітей. У школі є авторська методика педагогічного підходу (тьюторства) до особистості кожного учня. Дана методика забезпечує врахування індивідуальних особливостей характеру дитини, побажань та цілей, професійної орієнтації, з'ясування проблемних моментів у попередньому навчальному періоді або навчальних дисциплін, до яких виявлено підвищений інтерес, здібності та інші особливості.

П'яте місце. Liko Education Online

Стандартна загальноосвітня школа. Є консультації куратора та вчителів, спікінг-клуби з англійської мови. Особливістю школи є можливість навчатися в STEM-студії в Києві, що дає можливість розвиватися в сфері технологій та ІТ. Учителі Ліко-школи поставили перед собою мету: розробити дистанційні курси для здобуття загальної середньої освіти, які будуть забезпечувати учнів не лише якісним навчальним матеріалом, а й створювати середовище для практики, формування компетентностей та змістовної комунікації.

Також ми звернули увагу на систематизовані переваги навчання в дистанційних школах (скріншот 1.4).

	Unicorn School	Оптіма	Атмосферна школа	Джерело	Liko
Вартість навчання (місяць)	від 1 999 грн	від 2 800 грн	від 2 500 грн	від 2 500 грн	від 2 000 грн
Документ про освіту державного зразка	✓	✓	✓	✓	✓
Можливість навчання екстерном	✓	✓	✓	✓	✓
Своя освітня платформа	✓	✓	✓	✓	✓
Наявність мобільного застосунку	✓	—	—	—	—
Безкоштовний тестовий період	✓	✓	✓	✓	—
Вивчення ІТ-предметів	✓	✓	—	—	✓
Глибоке вивчення іноземних мов	✓	✓	✓	—	✓
Авторська методика навчання	✓	✓	✓	✓	✓
Персональна освітня траєкторія	✓	✓	✓	—	—
Соціалізація дитини	✓	✓	—	✓	—
Вивчення додаткових предметів	✓	✓	✓	✓	✓
Гейміфікація навчального процесу	✓	—	—	—	—

Скріншот 1.4. Переваги дистанційних шкіл України [54]

Окрім дистанційного навчання особливої значущості в останні роки набула технології змішаного навчання. Змішана модель навчання (blended learning) – це модель, що використовує інформаційно-освітні ресурси в очному навчанні та застосовує елементи дистанційного навчання як синхронного («обличчям до обличчя») (скріншот 1.5), так і асинхронного. Така модель навчання розглядається як елемент стаціонарного навчання під час проведення практичних занять. За В. Березовською [3], змішана модель навчання є ефективною та низькоризиковою стратегією в умовах різних викликів, удару нових технологічних змін і пандемій.

Тривалість синхронних уроків під час дистанційного навчання не має перевищувати для учнів:

1–2 класів	2 навчальних заняття	30 хвилин	або
	3 навчальних заняття	20 хвилин	
3–4 класів	2 навчальних заняття	40 хвилин	або
	3 навчальних заняття	30 хвилин	або
	4 навчальних заняття	20 хвилин	
5–6 класів	2 навчальних заняття	45 хвилин	або
	3 навчальних заняття	35 хвилин	або
	4 навчальних заняття	25 хвилин	
7–9 класів	2 навчальних заняття	45 хвилин	або
	3 навчальних заняття	40 хвилин	або
	4 навчальних заняття	30 хвилин	або
	5 навчальних заняття	25 хвилин	
10–11 класів	3 навчальних заняття	45 хвилин	або
	4 навчальних заняття	35 хвилин	або
	5 навчальних заняття	30 хвилин	або
	6 навчальних заняття	25 хвилин	

Учні 1–4 класів, які здобувають освіту за кордоном, можуть навчатися дистанційно у другу зміну, яка має розпочинатися не пізніше 16:00

ДЕРЖАВНА
СЛУЖБА
ОСВІТИ
УКРАЇНИ

Скриншот 1.5. Тривалість синхронних уроків під час дистанційного навчання [13]

Відповідно до міркувань І. Каленюк [15], змішане навчання поєднує в собі традиційні освітні підходи та сучасні дистанційні технології, виступає ефективною освітньою стратегією, здатною забезпечити більш повну відповідність між очікуваннями сучасного суспільства та можливостями освіти.

А. Кобися [16] зазначає, що значна частина традиційного навчального часу у змішаній моделі замінюється онлайн-активностями, які можуть реалізовуватися у вигляді роботи з навчальними матеріалами, виконання завдань на платформах, участі в інтернет-конференціях, створення блогів чи онлайн-портфоліо. Таким чином, змішане навчання є не лише технологією, а

й інноваційною парадигмою організації освітнього процесу, що ґрунтується на принципах індивідуалізації, інтерактивності та гнучкості.

У чинному законодавстві не закріплено окремої форми здобуття освіти «змішане навчання», тому в разі його організації в закладі освіти воно розглядається як очна форма навчання з елементами дистанційних технологій.

Державна служба якості освіти зазначає, що «змішане навчання – це навчання, за якого частина пізнавальної діяльності учнів відбувається на уроці під безпосереднім керівництвом учителя, а інша – у самостійній роботі з електронними ресурсами». У статті «Змішане навчання, як організувати якісний освітній процес» [13] йдеться про варіанти «змішування»:

1. Ротаційна модель – передбачає чергування учнів між різними видами діяльності: робота онлайн та безпосередньо в класі. Її різновидом є технологія «перевернутий клас», коли учні самостійно опрацьовують теоретичний матеріал вдома, а у класі під керівництвом вчителя виконують практичні завдання, беруть участь в дискусіях.

2. Гнучка модель – ґрунтується на індивідуальному графіку навчання, де основний обсяг роботи виконується онлайн, а вчитель виступає скоріше в ролі фасилітатора (експерт у предметі дискусії). Цю модель активно застосовують дистанційні школи.

3. Особистісно орієнтована модель – базується на індивідуальних освітніх траєкторіях. Учні мають змогу поєднати очне навчання з використанням онлайн-курсів чи електронних ресурсів для поглиблення у вивчену тему.

4. Модель збагаченого віртуального середовища – передбачає домінування онлайн-навчання за спеціально розробленими онлайн-курсами з елементами очного навчання (для захисту проєктів тощо). Особливо важливою та актуальною ця модель виявилася для територіальних громад, де освітня інфраструктура постраждала внаслідок воєнних дій.

У статті Державної служби якості освіти в Україні [13] (далі – ДСЯОУ) досліджено практичне застосування технології змішано навчання у школах

України. Зокрема у статті йдеться про Київську гімназію східних мов №1, у якій поєднано ротаційну та гнучку моделі. Частина класів навчалася очно, а інші – дистанційно, з чітким чергуванням за розкладом. Для вивчення східних мов організовувались міжкласні динамічні групи з внутрішньою ротацією учнів.

У Яхниківській загальноосвітній школі Полтавської області було застосовано комбіновану модель: молодші класи (1–4) та випускники (11) навчалися очно, тоді як середні класи – у змішаному режимі. Учителі будували заняття так, щоб вивчення нового матеріалу відбувалося переважно офлайн, а відпрацювання та закріплення знань – онлайн.

У методичних рекомендаціях щодо організації змішаного навчання у початковій школі О. Барановська [32] вказує на те, що ефективність дистанційного і змішаного навчання залежить від створення сучасного інформаційного освітнього середовища, оновлення педагогічних технологій і методів, а також від адаптації навчально-методичного забезпечення та постійного моніторингу темпу розвитку й формування інформаційної компетентності здобувачів освіти.

Дидактична складова змішаного навчання має бути чітко спланована від постановки мети до досягнення результатів. Це передбачає аналіз компетентностей, які необхідно сформувати, визначення наскрізних ліній, актуальних для певного віку та формулювання конкретних завдань на кожному етапі навчання. Важливо також забезпечити варіативність форм і методів роботи, зокрема групової і парної, достатній інформаційний матеріал та інтерактивні ресурси.

Необхідною умовою ефективності впровадження змішаного навчання є інтеграція підручників з інтерактивними ресурсами, а також системний контроль етапів навчання. Оцінювання результатів навчання має здійснюватися включно з ігровими формами тестування, що забезпечує мотивацію учнів.

Таким чином, змішане навчання потребує комплексного підходу, який поєднує технологійні, методичні та дидактичні аспекти для досягнення високої якості освітнього процесу.

Варто зазначити, що Законом України «Про освіту» [47] передбачено ще такі форми здобуття початкової освіти як екстернатна та сімейна (домашня). Зокрема в Законі України «Про освіту» екстернатна форма здобуття освіти передбачає самостійне опанування навчальної програми здобувачами освіти, а оцінювання результатів відбувається відповідно до чинного законодавства (див. скриншот 1.6).

Екстернатна форма здобуття освіти (екстернат) – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, за яким освітня програма повністю засвоюється здобувачем самостійно, а оцінювання результатів навчання та присудження освітньої кваліфікації здійснюється відповідно до законодавства.

Скриншот 1.6. Розділ I. Загальні положення Закону України «Про освіту»

Екстернатна форма здобуття освіти по суті є дистанційною формою навчання, коли здобувач освіти навчається вдома. Такою формою навчання передбачене обов'язкове написання всіх річних контрольних та навчання за шкільною програмою. Тобто здобувач освіти навчається в будь-яких зручний для нього час.

Проте, законодавчо екстернат в Україні доступний не для всіх. Згідно з Положенням про екстернат у загальноосвітніх навчальних закладах [44] на нього можуть перейти тільки здобувачі освіти:

- 1) які перебувають (проживають) закордоном чи на тимчасово окупованих територіях;
- 2) які не завершили здобуття загальної середньої освіти;
- 3) діти-іноземці або учні без громадянства, які проживають на території України;
- 4) які прискорено опанували навчальну програму.

Екстернатна форма навчання має низку переваг, що зумовлюють її актуальність у сучасній системі освіти. Передусім вона забезпечує гнучкість та індивідуальний темп навчання, даючи можливість учням самостійно планувати освітній процес і поєднувати навчання з іншими видами діяльності. Завдяки цьому створюються умови для індивідуальної освітньої траєкторії, розвитку самостійності, відповідальності та навичок самоосвіти. Крім того, навчання в такій формі формує цифрову компетентність і забезпечує психологічний комфорт, оскільки здобувач освіти працює у власному темпі без надмірного соціального тиску.

Значну роль у процесі здобуття такої форми освіти відіграють електронні освітні ресурси, які забезпечують зручний доступ до навчальних матеріалів, відеоуроків, інтерактивних вправ і тестів. Показовим прикладом ефективної реалізації екстернатної форми є діяльність ліцею «Школа екстернів» м. Києва, який спеціалізується на такому типі навчання. Освітній заклад забезпечує учням різних рівнів (у тому числі 1–4 класів) можливість навчатися дистанційно, користуватися медіатекою, отримувати консультації педагогів та проходити атестацію у зручному форматі. Важливими компонентами організації є доступність, безбар'єрність освітнього середовища та постійний моніторинг якості освіти.

Ще однією формою здобуття освіти, яка передбачає самостійне опрацювання навчальної програми є сімейна (домашня) форма. Це форма освіти, за якої батьки здобувачів освіти організовують освітній процес своїх дітей з метою дотримання ними формальної або неформальної освіти. Відповідальність за досягнення учнями результатів навчання, визначених державними стандартами, покладається на батьків, а оцінювання знань і присвоєння освітньої кваліфікації здійснюється відповідно до чинного законодавства.

Під час сімейного навчання важливо забезпечити відповідність рівня знань здобувача освіти вимогам Державного стандарту, щоб вона не відставала від своїх однолітків. З цією метою учні проходять оцінювання

чотири рази на рік, а формат його проведення (онлайн чи офлайн) кожен заклад освіти визначає самостійно. У разі незадовільних результатів педагогічна рада може порекомендувати батькам перевести учня на очну форму навчання (для учнів 1–4-х класів).

З метою систематизації отриманих даних нижче представлено схему законодавчо унормованих форм здобуття початкової освіти в Україні (рис. 1.5).

Отже, проаналізовані форми здобуття початкової освіти демонструють важливість гнучкості в сучасному освітньому середовищі. Кожна із форм зосереджується на важливості індивідуалізації навчання, урахування освітніх потреб учнів та забезпечення доступності освіти за різних життєвих обставин. Дистанційна та змішана форми навчання виступають важливими інноваційними формами організації освітнього процесу, розширюють можливості використання інтерактивних технологій навчання. Екстернатна форма забезпечує альтернативний шлях засвоєння освітньої програми для тих здобувачів освіти, які не можуть відвідувати школу систематично. Сімейня (домашня) форма здобуття освіти створює умови для персоналізації навчання в тісній та безперервній взаємодії з родиною. Проте зазначені форми здобуття освіти дають можливість забезпечити безперервність освітнього процесу в умовах сучасних викликів, який потрібно вміти планувати.

Для системного розуміння проблеми планування освітнього процесу в початковій школі важливо проаналізувати практику інших країн. На нашу думку, зарубіжний досвід дозволяє виявити провідні тенденції, інноваційні підходи та можливості їх адаптації в системі української освіти.

Однією з країн, освітня система якої демонструє стабільно високі результати та широке визнання у світі, є Фінляндія. Досвід планування освітнього процесу цієї країни характеризується цілісністю, автономією та орієнтацією на розвиток учня.

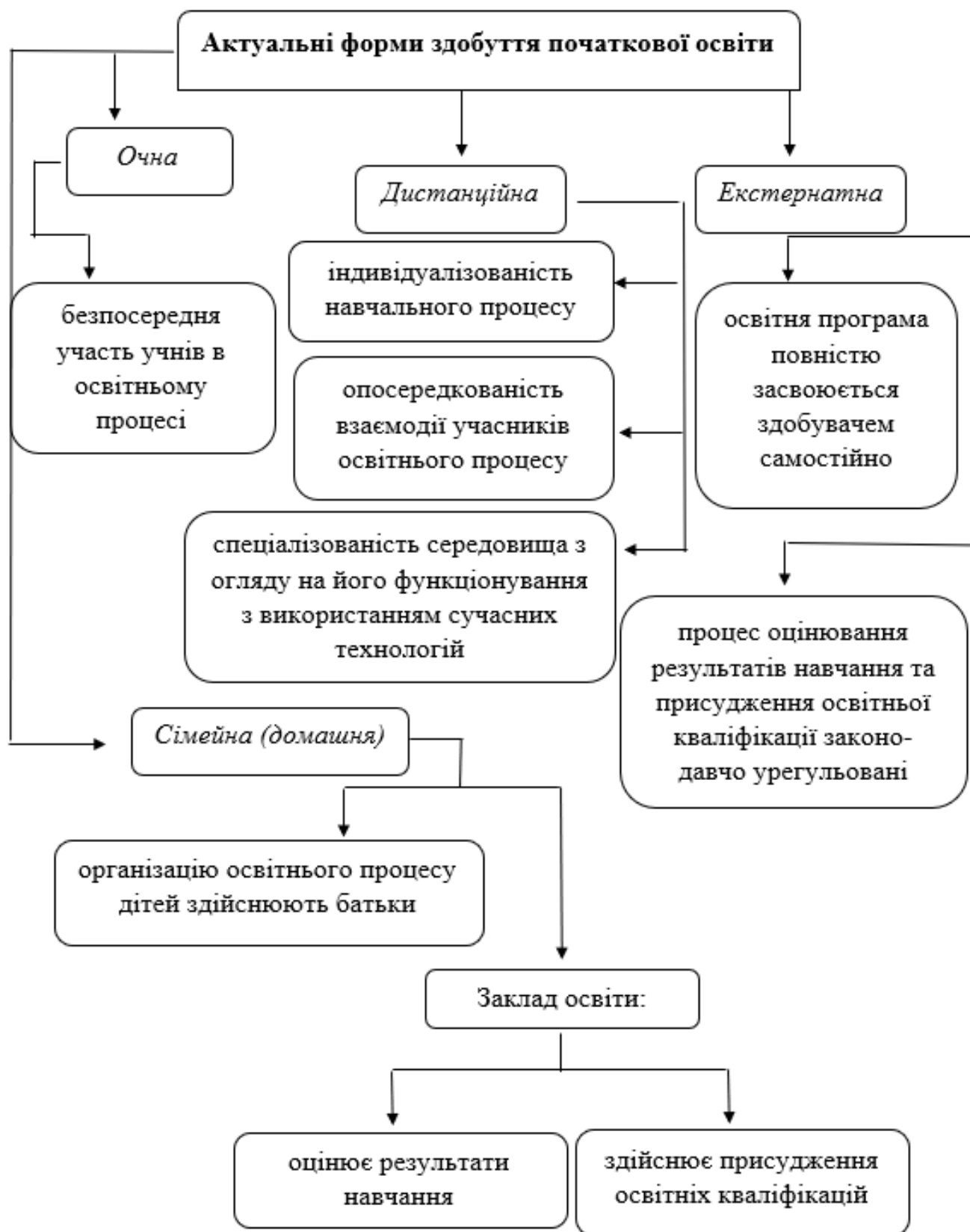

Рис. 1.5. Актуальні форми здобуття початкової освіти

Система освіти у Фінляндії є централізованою на рівні Міністерства освіти та культури, яке визначає загальні цілі та рамки навчання. Водночас школи мають високий рівень автономії у плануванні навчального процесу, виборі методів викладання та оцінювання. Фінські школи використовують в навчальному процесі національний базовий навчальний план (National Core Curriculum), розробкою цього плану займається Національна освітня рада (Finnish National Agency for Education), яка формує рамкові орієнтири для всіх рівнів освіти [64].

На основі національного плану окремі школи мають право розробляти власні навчальні програми, адаптуючи їх до місцевих умов, потреб учнів та особливостей регіону. Такий підхід забезпечує гнучкість і дозволяє враховувати індивідуальні освітні траєкторії.

Фінляндія активно впроваджує в систему освіти інноваційні підходи до планування освітнього процесу, серед яких:

- міжпредметна інтеграція: навчальні теми об'єднуються навколо реальних життєвих ситуацій, що сприяє розвитку системного мислення;
- індивідуалізація навчання: кожен учень отримує підтримку відповідно до своїх потреб і темпу навчання;
- відсутність зовнішнього контролю: у країні не проводяться інспекції шкіл, а стандартизоване тестування застосовується лише наприкінці останнього року навчання в закладі освіти.

Фінська модель планування поєднує загальнодержавні орієнтири з гнучким і самостійним впровадженням на місцевому рівні. Високий рівень автономії шкіл, професійна компетентність учителів та орієнтація на потреби учня створюють умови для формування гнучкої та якісної системи освіти.

Слід зазначити, що фінська система освіти ґрунтується на високому рівні довіри до вчителя. Усі педагоги мають ступінь магістра та проходять ґрунтовну педагогічну підготовку. Вчителі самостійно планують навчальний процес у межах затверджених рамок, обирають методи викладання, формують річні та тематичні плани, а також здійснюють оцінювання учнів.

Німеччина має давні традиції у сфері початкової освіти та вирізняється високим рівнем організації педагогічного процесу. Досвід цієї країни у плануванні освітнього процесу становить значний інтерес з огляду на поєднання федеративної моделі управління та сучасних освітніх підходів. Кожна федеральна земля (Bundesland) має автономію у формуванні освітньої політики, що включає розробку навчальних планів, визначення стандартів оцінювання та організацію навчального процесу. Такий підхід дозволяє враховувати регіональні особливості, потреби учнів та локальні освітні пріоритети.

Планування освітнього процесу здійснюється на основі навчальних планів (Lehrpläne), які розробляються міністерствами освіти окремих земель. Ці документи містять опис цілей навчання, змісту предметів, очікуваних результатів та критеріїв оцінювання. Важливою рисою є орієнтація на компетентнісний підхід, що передбачає розвиток ключових навичок – критичного мислення, комунікації, цифрової грамотності тощо.

Школи мають певну автономію у реалізації навчальних планів, зокрема можуть адаптувати зміст до потреб учнів, обирати методи навчання та формувати власні річні плани. Учителі відіграють активну роль у плануванні освітнього процесу, що сприяє підвищенню якості навчання та мотивації учнів.

Інноваційні практики також є важливою складовою німецької моделі. Наприклад, у землі Північний Рейн-Вестфалія впроваджуються проєктні тижні, що сприяють міждисциплінарному навчанню. У Берліні активно розвивається інклюзивна освіта, а в Баварії — цифрові платформи для планування та оцінювання.

Отже, досвід Німеччини показує, що поєднання загальних державних вимог із самостійною реалізацією на локальних рівнях є ефективним і може стати корисним орієнтиром для вдосконалення освітнього планування в Україні.

Система освіти Сінгапуру є однією з найкращих та найефективніших у світі, що підтверджується високими результатами учнів у міжнародних оцінюваннях. Планування освітнього процесу тут є високоцентралізованим і орієнтованим на досягнення майстерності та розвиток навичок 21-го століття. Міністерство освіти Сінгапуру (МОЕ) розробляє деталізований Національний навчальний план, що забезпечує єдність стандартів і рівність освітніх можливостей у всіх школах [65].

Планування освітнього процесу підпорядковане Рамці компетентностей 21-го століття та Цінностей (21st Century Competencies and Student Outcomes), що має на меті виховання громадян із сильним характером, критичним мисленням, креативністю та здатністю до співпраці [58]. У плануванні на рівні школи та навчального модуля застосовується принцип «планування від кінця». Спершу визначаються бажані результати навчання, потім – прийнятні докази навчання (оцінювання), і лише після цього розробляються конкретні навчальні активності та уроки.

Ключовим методичним підходом, інтегрованим у планування, особливо для математики та природничих наук, є метод «Конкретне–Наочне–Абстрактне». Цей підхід забезпечує послідовний перехід учнів від маніпулювання фізичними об'єктами до глибокого концептуального розуміння. Планування уроків обов'язково включає етапи:

- конкретний етап (Concrete): використання фізичних об'єктів (наприклад, кубиків, паличок) для введення нової концепції;
- наочний етап (Pictorial): перехід до візуальних представлень (діаграми, малюнки, схеми, моделі);
- абстрактний етап (Abstract): робота з математичними символами, формулами та числами.

Планування уроків розраховане на те, щоб виділити достатній час для засвоєння ключової концепції, що є основою для подальшого успіху (принцип Mastery).

Хоча навчальний план є централізованим, вчителі мають автономію на рівні виконання та детального планування уроку. Планування навчальних модулів та уроків часто здійснюється командами вчителів (предметними кафедрами). Це забезпечує обмін найкращими практиками, узгодженість підходів та підвищення якості навчальних матеріалів. Вчителі планують формувальне оцінювання (оцінювання для навчання) як невід'ємну частину кожного уроку. Це дозволяє оперативно коригувати план уроку або навчального модуля відповідно до потреб учнів. Планування включає інтеграцію соціально-емоційного навчання (SEL) та формування цінностей у зміст усіх предметів, а не лише на окремих уроках.

Сінгапурський підхід до планування освітнього процесу є прикладом структурованої системи, яка ефективно поєднує централізовані стандарти з методичною гнучкістю вчителів для досягнення глибокого розуміння та високих результатів.

Система освіти Сполучених Штатів Америки побудована на принципі децентралізації, тому в країні немає єдиного навчального плану. Водночас кожен штат має власний департамент освіти, який розробляє стандарти освіти, навчальні програми та методичні рекомендації для навчальних закладів. Освітній процес США планується на трьох рівнях: штатному, окружному (school districts) та шкільному [58].

На штатному рівні визначаються базові стандарти навчання, обов'язкові предмети та вимоги до оцінювання. Окружні управління освіти адаптують ці стандарти до місцевих умов, формують бюджети та впроваджують програми підтримки. Американські школи та вчителі мають автономію у виборі методів викладання, матеріалів та формуванні індивідуальних навчальних планів, особливо для учнів з особливими потребами [62].

Американська модель планування освіти орієнтована на компетентнісний підхід, що передбачає розвиток критичного мислення, комунікації та цифрової грамотності.

Таким чином, американська освіта поєднує централізовані стандарти на рівні штатів із широкою автономією шкільних округів та окремих закладів. Це забезпечує гнучкість, індивідуалізацію та можливість швидкої адаптації освітньої системи до нових викликів.

Узагальнення міжнародного досвіду засвідчує спільну тенденцію: якісне планування освітнього процесу формується вже на етапі професійної підготовки вчителя, а під час здійснення професійної діяльності розвивається засобами неформальної та інформальної освіти.

Вивчення та практичне застосування не лише технологій традиційного очного формату навчання, а й дистанційного і змішанного має безпосереднє значення для вдосконалення професійної готовності учителів початкових класів, зокрема з акцентом на здатності планувати та організовувати освітній процес в сучасних умовах реформації освіти.

Нами було проаналізовано освітньо-професійні програми зі спеціальності «Початкова освіта» різних ЗВО України. У коло нашого аналізу потрапило 5 вищих навчальних закладів, це: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Львівський національний університет імені Івана Франка, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка та Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

Підготовка майбутніх вчителів початкових класів передбачає спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- здатність до організації освітнього процесу з урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів молодшого шкільного віку;
- здатність до планування та організації освітнього процесу із використанням цифрових технологій;
- здатність до планування, проєктування виховного процесу в початковій школі, як цілісної системи, що включає форми організації;

та програмні результати навчання, до яких зокрема можемо віднести:

- організовувати освітній процес із використанням цифрових технологій та технологій дистанційного навчання молодших школярів;
- планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів;
- планувати та організовувати позаурочні й позашкільні заняття, використовуючи різні організаційні форми навчання;
- організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи.

Компетентності та програмні результати навчання взаємопов'язані із навчальними дисциплінами, які забезпечують їх формування в майбутніх вчителів початкових класів. До переліку обов'язкових навчальних дисциплін, що формують вміння організовувати освітній процес належать: *Загальна педагогіка, Педагогіка партнерства, Дидактика початкової школи, Теорія навчання й виховання, Теорія на*

вчання у початковій школі, Організація освітнього процесу та діяльнісний підхід, Організація і управління в початковій освіті, Освітній менеджмент.

Водночас акцент на цифрових технологіях та STEAM-освіті знаходить відображення у дисциплінах, пов'язаних із використанням сучасних педагогічних технологій і цифрових інструментів у початковій школі.

Отже, здійснений нами аналіз освітньо-професійних програм підготовки майбутніх вчителів початкової школи у вищих навчальних закладах України показав, що проблема підготовки майбутніх вчителів початкової школи до планування освітнього процесу є міжгалузевою і відображається в структурі робочих планів викладання різних навчальних дисциплін. Зміст програм демонструє системну спрямованість на розвиток у студентів здатності планувати, організовувати та реалізовувати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, а також впроваджувати цифрові технології та інноваційні форми навчання. Компетентності та результати навчання за програмою логічно узгоджені з

переліком професійних дисциплін, що забезпечують формування теоретичних знань і практичних умінь, необхідних для планування освітнього процесу.

З метою вивчення актуального стану планування освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти України було здійснено аналіз офіційних вебсайтів окремих шкіл та ліцеїв м. Києва та Львова. Критеріями відбору закладів стали відкритість інформації, наявність оприлюднених освітніх програм і навчальних планів, а також репрезентативність різних регіонів України.

Києво-Печерський ліцей №171 «Лідер» позиціонує планування освітнього процесу як стратегічну складову діяльності закладу. На офіційному сайті ліцею оприлюднено освітні програми для відповідних навчальних років, у яких визначено цілі освітньої діяльності, змістові компоненти навчання, очікувані результати та загальний обсяг навчального навантаження за освітніми галузями. Планування, маючи комплексний характер, відображає профільність закладу, орієнтацію на академічні досягнення учнів та системність організації освітнього процесу.

Школа I-III ступенів №58 Шевченківського району м. Києва демонструє високий рівень відкритості та структурованості планувальної документації. На сайті закладу розміщено освітні програми та навчальні плани на кілька навчальних років, що містять чіткий розподіл навчального навантаження за предметами та освітніми циклами. Таке планування відповідає вимогам типових освітніх програм і дозволяє простежити наступність між початковою, базовою та старшою школою. Доступність документів у відкритому форматі сприяє прозорості управління освітнім процесом і може розглядатися як позитивний приклад організації планування на рівні закладу загальної середньої освіти.

Спеціалізована школа I-III ступенів №189 з поглибленим вивченням англійської та німецької мов Деснянського району міста Києва реалізує планування освітнього процесу з урахуванням профільності навчання. На

сайті закладу представлено інформацію про організацію навчального процесу, освітні програми та внутрішні нормативні документи. Планування відображає поглиблене вивчення іноземних мов і поєднує інваріантну та варіативну складові навчального плану.

Серед закладів м. Львова особливо показовим є Ліцей № 52 Львівської міської ради, який оприлюднює повний комплекс планувальної документації для всіх рівнів освіти. На сайті ліцею подано освітні програми та навчальні плани для початкової, середньої та старшої школи з чітким зазначенням кількості навчальних годин, освітніх галузей і предметів. Такий підхід свідчить про системність і послідовність планування, а також про орієнтацію на забезпечення якості освіти через чітке структурування освітнього процесу.

Середня загальноосвітня школа № 99 м. Львова також оприлюднює освітні програми, що дозволяє простежити зміст навчання та реалізацію державних стандартів на різних ступенях освіти. Планування має узагальнений характер і забезпечує відповідність типовим програмам Міністерства освіти і науки України. Разом із тим, детальні таблиці навчального навантаження подаються не завжди в повному обсязі, що обмежує можливості глибшого порівняльного аналізу.

Отже, дослідивши планування освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти на момент написання магістерської роботи, зокрема контент вебсайтів, можемо зробити узагальнення щодо планування освітнього процесу.

Цей процес характеризується прагненням до гнучкості та вибудовується на основі індивідуалізації та інтеграції сучасних підходів. Традиційні форми планування, зокрема річні та перспективні плани, продовжують бути основою організації освітнього процесу за зростаючої уваги до планування з орієнтацією на реалізованість проектно-тематичного та компетентнісного підходів, що, у свою чергу, зумовлено потребою формувати в учнів ключові компетентності 21 століття. У практиці вчителів початкових класів дедалі частіше застосовуються модульні плани, адаптовані

освітні траєкторії для навчання різних категорій учнів, а також диференційовані та персоналізовані завдання, що дозволяють розвивати критичне мислення, креативність та здатність співпрацювати в парі, групі, команді.

Проведений аналіз засвідчує, що планування освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти здійснюється на основі освітніх програм і навчальних планів, узгоджених із державними стандартами. Водночас виявлено відмінності у рівні деталізації, форматі подання та доступності планувальної документації. Найбільш системний і відкритий підхід до планування характерний для закладів, які публікують повний пакет документів із чіткою структурою та поясненнями.

Відповідно до наших умозаключень, переважає традиційний текстовий формат планування освітнього процесу, що не завжди є доступним. Попри загалом достатню представленість результатів планування освітнього процесу, виявлена фрагментарність практико-орієнтованих компонентів та недостатня забезпеченість цифровими ресурсами для інформальної освіти вчителів початкових класів, що засвідчує потребу в розроблені додаткових інноваційних цифрових інструментів.

Висновки до розділу 1

Освіта є багатогранним феноменом, що поєднує в собі як інституційну, так і особистісну складову. Вона виконує не лише функцію передачі знань, а й забезпечує соціальну інтеграцію особистості, сприяючи її розвитку та самореалізації.

Освіта як процес реалізується в навчальних закладах на рівні освітнього процесу, який постає системою, що постійно розвивається та адаптується до нових викликів суспільства, завдячуючи якісній педагогічній діяльності вчителів школи в цілому та вчителів початкової школи зокрема. Ключовим аспектом організації освітнього процесу є його планування.

Планування в освітньому контексті постає важливою управлінською функцією, що забезпечує цілісність та послідовність діяльності закладу освіти. Планування сприяє оптимальному використанню ресурсів, визначенню пріоритетів та досягання цілей навчального закладу.

Планування несе в собі комплексний характер та дозволяє поєднувати теоретичні засади з практичними інструментами організації освітнього процесу.

Таким чином, планування освітнього процесу виступає не лише інструментом управління, а й засобом досягнення якості освіти та забезпечення гармонійного розвитку не лише здобувачів освіти, а й інших учасників учасників освітнього процесу.

Процес планування освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти ґрунтується на особисто зорієнтованому підході, що забезпечує врахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти та сприяє формуванню мотивації до навчання.

Планування, забезпечуючи системність та узгодженість роботи всього педагогічного колективу, реалізується з дотриманням принципів науковості, системності, наступності й доцільності у прийнятті рішень. Процес планування забезпечує послідовність і узгодженість дій учасників освітнього процесу, сприяє ефективному здійсненню вчителем початкової школи професійної діяльності.

Встановлено, що основними видами планування у закладах загальної середньої освіти є перспективне, річне та поточне планування. Перспективне планування визначає стратегічні напрямки розвитку закладу. Річне планування визначає план роботи закладу на найближчий рік. Поточне планування, в свою чергу, деталізує організацію навчально-методичної, позакласної та позаурочної роботи. Взаємозв'язок цих видів забезпечує цілеспрямованість та безпервність освітнього процесу. Планування освітнього процесу виступає необхідною умовою не лише підвищення якості

навчання, а й розвитку педагогічної системи та досягнення стратегічних цілей навчального закладу.

Результати аналізу практичного досвіду організації освітнього процесу в початковій школі в умовах сьогодення доводять, що система початкової освіти зазнає суттєвих трансформацій, зумовленими соціальними, економічними та безпековими ситуаціями. Це спричинило необхідність переосмислення традиційних підходів до планування навчання та впровадження інноваційних форм його реалізації, серед яких – дистанційна, змішана, екстернатна та сімейна. Зазначені форми забезпечують безперервність навчання, доступність освітніх послуг і дотримання принципу рівних можливостей для всіх здобувачів освіти.

Практика українських закладів освіти доводить ефективність дистанційного та змішаного навчання, які сприяють формуванню індивідуалізованого освітнього середовища, розвитку цифрової компетентності, самостійності та відповідальності учнів. Успішна реалізація таких форм навчання можлива за умови високого рівня цифрової готовності вчителів початкової школи, належного технічного забезпечення та психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

Змішане навчання розглядається як ефективна модель сучасної освіти, що інтегрує традиційні та цифрові підходи, забезпечуючи гнучкість, варіативність і стійкість організації навчального процесу. Водночас екстернатна та сімейна форми створюють умови для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій, розвитку самодисципліни, відповідальності та здатності до самоосвітньої діяльності, що відповідає новим умовам здійснення планування освітнього процесу.

У роботі здійснено аналіз:

1) освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів початкових класів, результати якого засвідчили, що в процесі оволодіння педагогічною освітою у студентів цілеспрямовано формуються загальні та спеціальні компетентності, необхідні для ефективного планування,

організації та реалізації освітнього процесу в різних формах навчання із використанням інноваційних педагогічних і цифрових технологій;

2) вебсайтів сучасних шкіл з метою дослідження результатів планування освітнього процесу. Нами встановлено, що сучасне планування освітнього процесу реалізується на тлі цифровізація професійної діяльності вчителя початкових класів. Як доказ зазначеного можемо навести такі дії вчителя, як: поповнення електронних журналів, активність на онлайн-платформах, використання інтерактивних ресурсів та цифрових календарних планів. Ці дії вчителя початкових класів не лише оптимізують його роботу, але й сприяють оперативному моніторингу досягнень учнів та корекції освітнього процесу в реальному часі. У контексті зазначеного планування освітнього процесу потребує постійного вивищення здатності використовувати цифрові інструменти під час планування освітнього процесу, оскільки цей вид планування трансформувався в динамічний інструмент, що поєднуючи структурованість і творчий підхід, відповідає вимогам часу і суспільним очікуванням, яким властива динаміка. Також нами виявлена відсутність цифрових ресурсів для інформальної освіти вчителів початкових класів з проблеми планування освітнього процесу.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЗАСОБУ САМОРОЗВИТКУ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

2.1. Актуальний стан сформованості готовності учителів початкових класів до планування освітнього процесу (констатувальний етап педагогічного експерименту)

Поетапне дослідження сутності терміну *планування освітнього процесу*, розкриття планування як невід'ємної управлінської складової організації освітнього процесу, аналіз даних щодо процесу планування та його основних видів у закладах загальної середньої освіти, сприяли виокремленню нами особливостей, яких має дотримуватися вчитель початкових класів під час здійснення процесу планування. До таких особливостей нами віднесено:

- 1) дотримання нормативно-правової бази під час планування освітнього процесу;
- 2) урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів під час визначення цілей і завдань;
- 3) застосування різних видів планування для забезпечення логіки освітнього процесу;
- 4) використання інноваційних підходів та цифрових інструментів під час планування освітнього процесу.

Щоб розпочати процес дослідження актуального стану готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу, ми конкретизували визначення досліджуваної готовності. Отже, готовність вчителя початкових класів до планування освітнього процесу – це внутрішня вмотивованість до здійснення процесу планування та здатність, яка включає знання особливостей організації освітнього процесу в початковій школі та

вміння аналізувати власні педагогічні дії з позиції їх спрямованості на ефективне планування освітнього процесу.

Також ми приділили увагу, по-перше, виокремленню компонентів досліджуваної готовності; по-друге, розробленню критерії та показників, за допомогою яких будемо встановлювати рівень готовності учителів початкових класів до планування освітнього процесу; по-третє, складанню переліку запитань анкети, яку будемо використовувати на констатувальному та формувальному етапах педагогічного експерименту.

Отже, з урахування терміна *готовність учителів початкових класів до планування освітнього процесу*, яке наведено вище, ми виокремили такі компоненти досліджуваної готовності:

1) мотиваційний – стосується вмотивованості вчителів початкових класів до планування освітнього процесу;

2) знаннєвий – включає в себе знання вчителів початкових класів про організацію освітнього процесу;

3) діяльнісний – стосується умінь вчителів початкових класів планувати освітній процес.

З метою дослідження рівнів сформованості компонентів, було визначено критерії та показники до кожного з виокремлених нами компонентів. Напрацювання ми узагальнили у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Критеріально-показникова основа визначення рівнів готовності вчителів початкових класів до планування освітньої діяльності

Компоненти	Критерії	Показники
Мотиваційний	Спонукальний	Вияв вмотивованості до планування освітнього процесу в початковій школі
Знаннєвий	Орієнтувальний	Володіння знаннями про організацію освітнього процесу в початковій школі
Діяльнісний	Процесуальний	Сформованість умінь планувати освітній процес в початковій школі

Ми отримали такі результати анкетування, яке проводилося на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

До анкетування було залучено вчителів Печерського ліцею №75 Печерського району м. Києва; Початкової школи №334 Дарницького району м. Києва; Ліцею №149 м. Києва; Ліцею №133 Печерського району м. Києва; Гімназії №163 Шевченківського району м. Києва; Ліцею №3 Подільського району м. Києва; Приватного християнського закладу «Ліцей “Скарб”» м. Києва; Приватного закладу загальної середньої освіти I ступеня «Академія сучасної освіти» з поглибленим вивченням іноземних мов.

На запитання анкети *Чи ознайомлені ви з нормативними документами, що регламентують планування освітнього процесу у початковій школі?* респонденти відповіли по-різному:

- так, добре орієнтуюся (62,5%);
- частково знайомий(а) (25%);
- знаю поверхово (12,5%).

На запитання анкети *Які нормативні документи України регламентують питання організації та планування освітнього процесу?* респонденти надали такі відповіді:

- Закон України «Про освіту» (№ 2145-VIII), Закон «Про повну загальну середню освіту» (№ 463-IX), державні стандарти освіти, накази МОН (№ 405, № 408, № 776) та постанови КМУ (№ 898, № 87);
- Закони України про освіту, концепція НУШ;
- закони «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту»;
- Закон України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту», Державний стандарт початкової освіти.

На запитання анкети *Наскільки ви розумієте відмінності між такими видами планування як перспективне, річне, поточне?* ми отримали наступні відповіді:

- перспективне планування має довгостроковий (стратегічний) характер, встановлюючи загальну візію та напрямки розвитку; річне планування є

середньостроковим, визначаючи конкретні цілі та завдання на рік; а поточне планування є короткостроковим (оперативним), фокусуючись на детальному розподілі ресурсів та завдань для досягнення найближчих цілей.

- Їх вирізняє періодичність поставлених завдань: поточне(короткострокові завдання) , далі річне далі перспективне.

- Час, досягнення цілей.

- Перспективне планування визначає довгострокові цілі та стратегію розвитку на кілька років, орієнтуючись на загальний напрямок і ресурси; річне планування деталізує ці цілі на конкретний рік, встановлює проекти, бюджети та терміни виконання; поточне планування забезпечує щоденне або щотижнєве виконання річного плану, розподіляє роботи між підрозділами, контролює ресурси та оперативно реагує на зміни.

- Перспективне – довгострокове планування. Річне – план роботи на один навчальний рік. Поточне – план на короткий період (місяць, тиждень, урок).

- Перспективне планування передбачає визначення основних цілей і напрямів роботи на тривалий період. Річне планування охоплює організацію діяльності протягом навчального року з урахуванням поставлених завдань. Поточне планування спрямоване на конкретизацію щоденних або тижневих дій для реалізації запланованого.

- Перспективне планування – довгострокове планування (+- на рік-два), річне планування – планування роботи на рік, поточне планування – планування на місяць, тиждню

- Перспективне – стратегія (кілька років). Річне – тактика (на навчальний рік). Поточне – конкретні дії (уроки, заходи, тиждень/місяць).

На запитання анкети *Оцініть свій рівень згоди з наступними твердженнями (я володію достатньо високим рівнем знань про планування освітнього процесу в сучасних умовах здійснення професійної діяльності) за шкалою: 1 – зовсім не згоден(на), 2 – частково не згоден(на), 3 – важко*

сказати, 4 – частково згоден(на), 5 – повністю згоден(на) респонденти відповіли наступним чином:

- 5 – повністю згоден(на) (у 25% випадків);
- 4 – частково згоден(на) (у 50% випадків);
- 3 – важко сказати (у 25% випадків).

На запитання анкети *Оцініть свій рівень згоди з наступними твердженнями (я володію достатньо високим рівнем сформованості вмінь планування освітнього процесу в сучасних умовах здійснення професійної діяльності)* за шкалою: 1 – зовсім не згоден(на), 2 – частково не згоден(на), 3 – важко сказати, 4 – частково згоден(на), 5 – повністю згоден(на) респонденти надали такі відповіді:

- 5 – повністю згоден(на) (у 25% випадків);
- 4 – частково згоден(на) (у 75% випадків).

На запитання анкети *Які компоненти ви вважаєте найважливішими при складанні плану уроку?* ми отримали наступні відповіді:

- формулювання мети та завдань уроку (у 75% випадків);
- добір навчального матеріалу (у 100% випадків);
- визначення методів і прийомів навчання (у 62,5% випадків);
- планування етапів уроку (вступ, основна частина, підсумок) (у 75% випадків);
- оцінювання результатів навчання (у 62,5% випадків).

На запитання анкети *Як ви оцінюєте свій рівень готовності до використання цифрових інструментів у плануванні освітньої діяльності?* учасники опитування відповіли наступним чином:

- високий рівень (у 37,5% випадків);
- середній рівень (у 62,5% випадків).

На запитання анкети *Які труднощі у процесі планування освітнього процесу для вас найбільш відчутні?* респонденти обрали такі варіанти відповідей:

- недостатність методичних знань (у 25% випадків);

- брак практичного досвіду (у 37,5% випадків);
- складність у доборі матеріалів і завдань (у 50% випадків);
- вибір методів і прийомів навчання (у 62,5% випадків).

На запитання анкети *Як ви ставитеся до ідеї участі у воркшопах / тренінгах із сучасних підходів до планування освітнього процесу?* респонденти відповіли:

- дуже зацікавлений(а) (у 87,5% випадків);
- частково зацікавлений а) (у 12,5% випадків).

На запитання анкети *Наскільки впевнено ви почуваетесь, здійснюючи планування освітнього процесу? (Оцініть за шкалою від 1 – «зовсім не впевнений(а)» до 5 – «повністю впевнений(а)»)* учасники опитування відповіли наступним чином:

- 5 – повністю впевнений(а) (у 25% випадків);
- 4 – частково впевнений(а) (у 50% випадків);
- 3 – важко сказати (у 25% випадків).

На запитання анкети *У яких аспектах планування освітнього процесу у вас найбільше виникає утруднень?* респонденти обрали наступні відповіді:

- теоретичні знання (у 37,5% випадків);
- практичні навички складання планів (у 100% випадків);
- використання інноваційних цифрових технологій (у 12,5% випадків).

Також респонденти висловили власні ідеї щодо вивищення готовності до планування освітнього процесу:

- консультування з учителями з більшим досвідом педагогічної діяльності;
- опрацювання реальних прикладів здійснення сучасного планування освітнього процесу;
- аналіз планів досвідчених учителів допоможе краще зрозуміти логіку здійснення планування;
- практичне відпрацювання різних видів планування – від

перспективного до поурочного із залученням сучасних цифрових інструментів для швидкого й зручного коригування результатів планування.

Опрацювавши результати анкетування та відповіді респондентів контрольної та експериментальної груп, нами було складено три характеристики, які використовувалися для визначення рівнів готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу та для розподілу респондентів за рівнями готовності.

*Характеристика високого рівня сформованості готовності вчителів
початкових класів до планування освітнього процесу*

Учитель початкових класів постійно виявляє внутрішню потребу та мотивацію до якісного планування освітнього процесу. Володіє системними знаннями про нормативно-правові засади, методичні вимоги, сучасні підходи до планування. Демонструє високий рівень сформованості умінь: самостійно розробляти календарно-тематичне планування, план-конспект уроку відповідно до навчальних програм; уміло добирати методи, засоби й цифрові інструменти; враховувати вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти; виявляє здатність вдосконалювати власну професійну діяльність у результаті самоосвіти.

Таблиця 2.2

*Характеристика високого рівня сформованості готовності
вчителів початкових класів до планування освітнього процесу*

Високий рівень	вияву потреби та мотивації до якісного планування освітнього процесу
Високий рівень	володіння знаннями про нормативно-правові засади, методичні вимоги, сучасні підходи до планування
Високий рівень	сформованості вміння самостійно розробляти календарно-тематичне планування, план-конспект уроку відповідно до навчальних програм; уміло добирати методи, засоби й цифрові інструменти; враховувати вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти; вияв здатності вдосконалювати власну професійну діяльність у результаті самоосвіти

*Характеристика середнього рівня сформованості готовності вчителів
початкових класів до планування освітнього процесу*

Учитель початкових класів ситуативно виявляє готовність до планування освітнього процесу. Володіє достатнім обсягом знань про основи планування, розуміє його значущість, проте використовує переважно традиційні підходи. Демонструє середній рівень сформованості вмінь: складає календарно-тематичне планування та план-конспект уроку на основі запропонованих зразків; здатний добирати методи й засоби навчання, але не завжди враховує індивідуальні особливості учнів; рідко у своїй діяльності застосовує цифрові інструменти. Поверхово здійснює саморефлексію, без пошуку шляхів для вдосконалення; епізодично виявляє здатність вдосконалювати власну професійну діяльність у результаті самоосвіти.

Таблиця 2.3

*Характеристика середнього рівня сформованості готовності учителів
початкових класів до планування освітнього процесу*

Високий рівень	вияву внутрішньої мотивації до якісного планування освітнього процесу, усвідомлення його значущості для професійної діяльності
Середній рівень	володіння знаннями про основи планування, його значущість
Середній рівень	сформованості вмінь скласти календарно-тематичне планування та план-конспект уроку на основі запропонованих зразків; добирати методи й засоби навчання; застосовувати цифрові інструменти у своїй діяльності; епізодичний вияв здатності вдосконалювати власну професійну діяльність у результаті самоосвіти

*Характеристика початкового рівня сформованості готовності вчителів
початкових класів до планування освітнього процесу*

Учитель початкових класів епізодично виявляє інтерес до планування освітнього процесу. Має фрагментарні знання про сутність і структуру видів

планування в освітньому процесі, слабо орієнтується у нормативно-методичній базі. Демонструє низький рівень сформованості умінь: відчуває труднощі у складанні плану-конспекту уроку навіть за зразком; не враховує індивідуальні потреби учнів; рідко застосовує сучасні інструменти планування; не схильний до рефлексії та вдосконалення професійної діяльності; не виявляє здатність вдосконалювати власну професійну діяльність у результаті самоосвіти.

Таблиця 2.4

Характеристика початкового рівня сформованості готовності вчителів
початкових класів до планування освітнього процесу

Початковий рівень	вияву інтересу до планування освітнього процесу
Середній рівень	володіння знаннями про сутність і структуру видів планування в освітньому процесі, нормативно-методичну базу процесу планування
Початковий рівень	сформованості вміння складати план-конспект уроку навіть за зразком; застосовувати сучасні інструменти планування; вдосконалювати професійну діяльність; відсутній вияв здатності вдосконалювати власну професійну діяльність у результаті самоосвіти

Узагальнені дані про результати отримані на констатувальному етапі педагогічного експерименту наведено нами у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Рівні сформованості готовності вчителів початкових класів
до планування освітнього процесу (за результатами констатувального етапу
педагогічного експерименту; у %)

Групи Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
	Констату- вальний етап	Форму- вальний етап	Констату- вальний етап	Форму- вальний етап
за спонукальним критерієм				
Високий	25		26	
Середній	50		54	
Початковий	25		20	

<i>за орієнтувальним критерієм</i>				
Високий	20		22	
Середній	55		52	
Початковий	25		26	
<i>за процесуальним критерієм</i>				
Високий	18		20	
Середній	56		54	
Початковий	26		26	
<i>Загальний рівень готовності</i>				
Високий	21		23	
Середній	54		53	
Початковий	25		24	

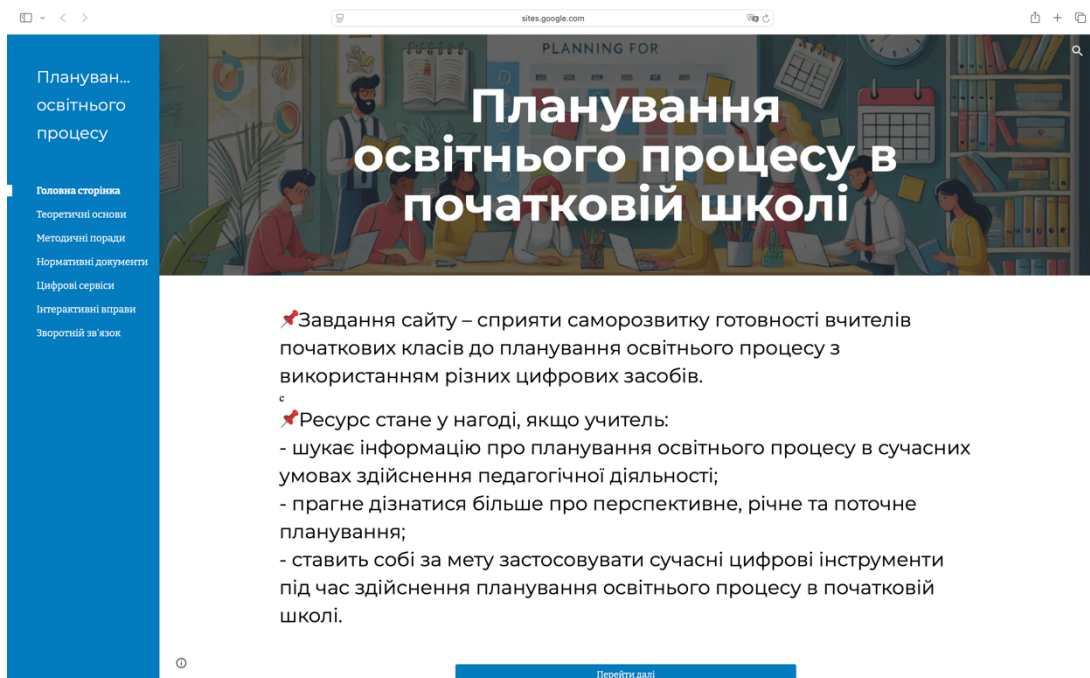
Отже, аналіз даних таблиці засвідчує домінування середнього та початкового рівнів готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу з інтенсивним використанням цифрових інструментів. Отримані результати засвідчують, що різні рівні сформованості готовності вчителів початкових класів зумовлені низкою чинників. Передусім недостатня кількість практичних інструментів в порівнянні з теоретичною базою. Зокрема варіативність рівні обумовлюється недостатнім забезпеченням вчителів початкових класів цифровими інструментами для самостійної, індивідуальної та інформальної роботи, що обмежує можливості для вивіщення власного рівні готовності до планування освітнього процесу. У сукупності ці чинники й конкретизують відмінності у сформованості готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу з інтенсивним використанням цифрових інструментів, виявлені на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

2.2. Засіб саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу (формувальний етап педагогічного експерименту)

Саморозвиток готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу в сучасних умовах цифровізації освіти є складним

процесом, який потребує використання цілеспрямованих засобів. Засоби саморозвитку досліджуваної нами готовності мають узгоджуватися з сучасним технологічним рівнем суспільного розвитку, тобто задіювати інноваційні цифрові ресурси, які здатні забезпечити інтеграцію формальної та інформальної освіти. На нашу думку, таке поєднання дає змогу стимулювати пізнавальну діяльність вчителя початкових класів, забезпечити самостійність та творчість у процесі опанування знаннями про планувальну діяльність у закладах середньої освіти.

З метою сприяння цільовому саморозвитку вчителів початкових класів нами було розроблено засіб саморозвитку готовності учителів початкових класів до планування освітнього процесу. Це вебсайт «Планування освітнього процесу в початковій школі» (Покликання: <https://sites.google.com/view/planuvany-osvitnoho-procesu>). Його створення зумовлено потребою в безперервному професійному саморозвитку вчителя початкових класів задіянням можливостей самоосвіти для підвищення рівня готовності до планування освітнього процесу.

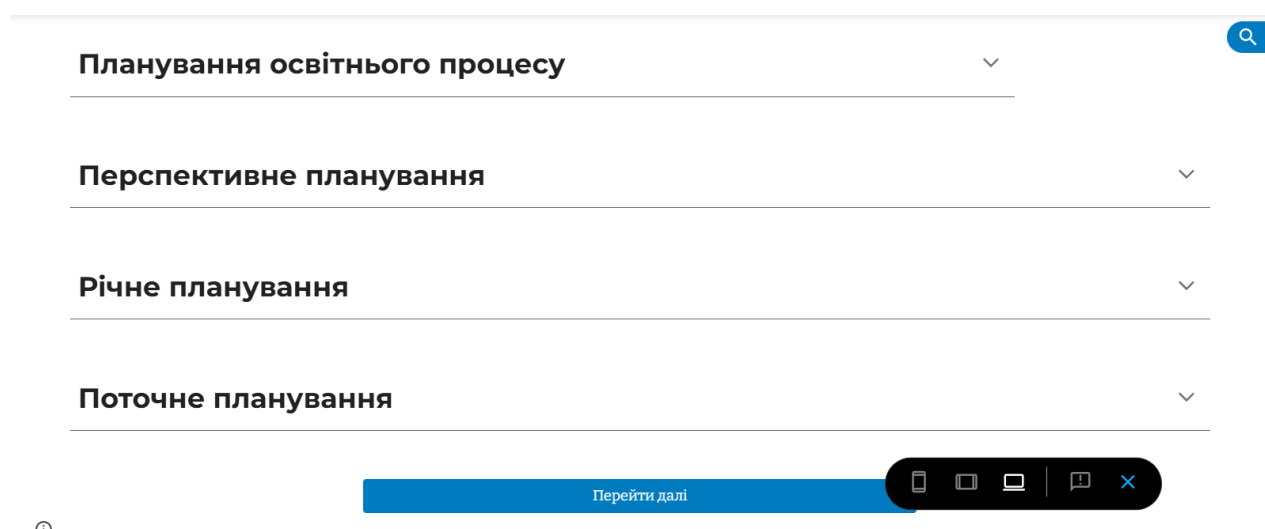

Скриншот 2.6. Головна сторінка вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі».

Структура вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі» побудована відповідно до логіки самоосвітньої діяльності вчителя початкових класів: від засвоєння теоретичних основ до практичного застосування знань.

Головна сторінка сайту презентує основну ідею ресурсу, визначає його завдання та призначення. Вона орієнтує користувача на практичне використання матеріалів для підвищення професійної компетентності у сфері планування освітнього процесу (скриншот 2.6).

Сторінка *Теоретичні основи* містить узагальнений теоретичний матеріал, що розкриває сутність поняття планування освітнього процесу, його принципи, функції та види (скриншот 2.7). Інформаційне наповнення цієї сторінки сприяє формуванню цілісного уявлення про логіку й структуру планувальної діяльності вчителя початкових класів. Додатково розміщено посилання на зразки планів закладів загальної середньої освіти, що дає можливість користувачам здійснити порівняльний аналіз та виявити особливості організації освітнього процесу. Створено також електронний навчально-методичний довідник, який містить стислий виклад ключових теоретичних положень і може використовуватися як дидактичний матеріал під час самоосвітньої діяльності вчителя початкових класів.

Скриншот 2.7. Фрагмент сторінки «Теоретичні основи» вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі»

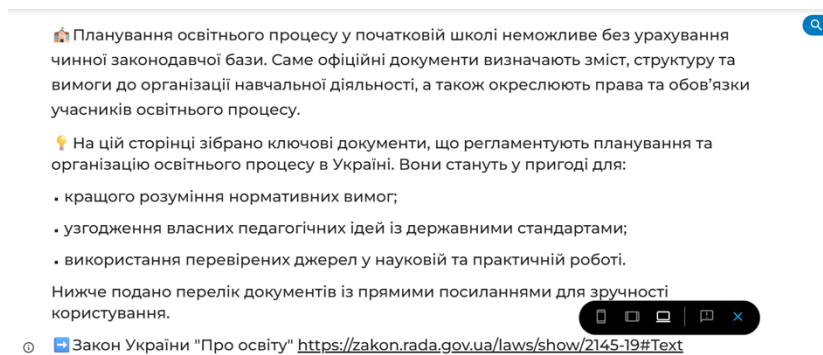
Сторінка *Методичні поради* містить лайфхаки з планування освітнього процесу (скриншот 2.8). Матеріали цієї сторінки мають прикладний характер і зорієнтовані на вивищення вміння вчителів початкових класів поєднувати вимоги державних освітніх стандартів із творчим підходом до планування освітнього процесу.

Скриншот 2.8. Лайфхаки з планування освітнього процесу вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі»

На сайті систематизовано основні законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують планування і організацію освітнього процесу в Україні. Зокрема, наведено посилання на Закон України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту», Державний стандарт початкової освіти, Типові освітні програми тощо. Матеріали цієї сторінки забезпечують: глибше розуміння нормативних вимог до освітнього процесу; узгодження власних педагогічних задумів із державними стандартами;

орієнтацію на використання перевірених нормативних джерел під час самоосвітньої діяльності (скриншот 2.9).

Скриншот 2.9. Фрагмент сторінки «Нормативні документи» вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі»

Також на сторінці вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі» представлено низку навчально-практичних завдань, розроблених на сучасних цифрових платформах – Miro, Genially, Wayground. Застосування інтерактивних вправ спрямоване на розвиток у вчителів початкових класів умінь планування, аналітичного мислення, командної взаємодії та педагогічної рефлексії. Зокрема, вправа «Дерево планування», створена на платформі Genially, має на меті – сприяти усвідомленню вчителями початкових класів етапів, логіки, взаємозв'язків у процесі планування в початковій школі, закріпити теоретичні знання з планування освітнього процесу в сучасних умовах.

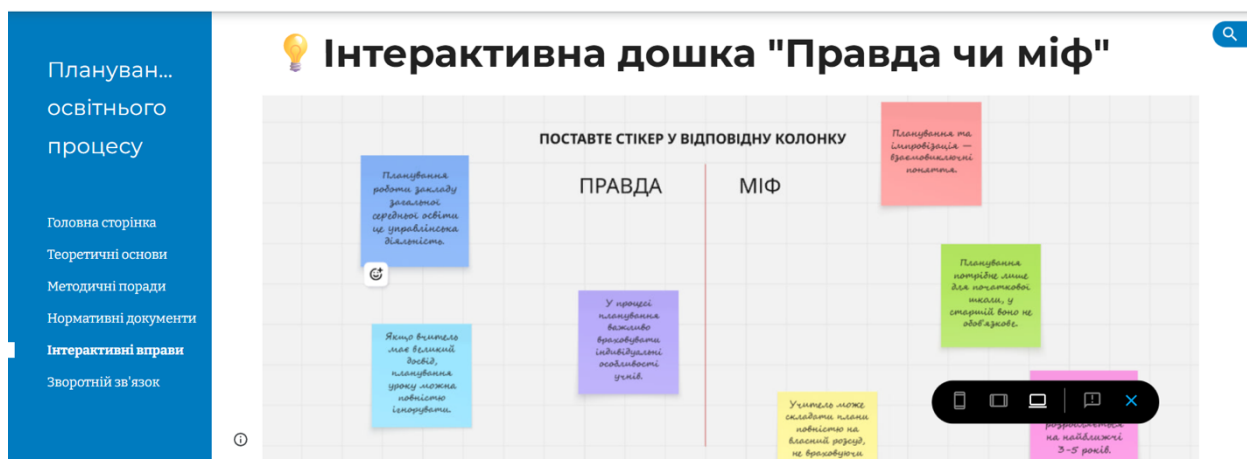
Скриншот 2.10. Фрагмент сторінки «Інтерактивні вправи» вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі»

На сайті представлена інтерактивна вправа «Планування освітнього процесу», розроблена на платформі Waygrond. Вправа призначена для закріплення теоретичного матеріалу, представленого на сайті, та містить 4 запитання відкритого типу. Щоб перейти до виконання вправи достатньо відсканувати QR-код.

Скриншот 2.11. Фрагмент сторінки «Інтерактивні вправи» вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі»

Інтерактивна дошка «Правда чи міф» на платформі Miro розроблена з метою розвивати критичне мислення вчителів початкових класів, формувати вміння аналізувати педагогічні ситуації, розпізнавати правдиві та хибні факти щодо планування освітнього процесу. Щоб перейти до виконання вправи достатньо натиснути на зображення дошки.

Скриншот 2.12. Фрагмент сторінки «Інтерактивні вправи» вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі»

Також нами було розроблено для вчителів початкових класів командну вправу на інтерактивній дошці Miro. Мета вправи – сформулювати та розвинути розуміння взаємозалежності ролей усіх учасників освітнього процесу, розвивати навички комунікації, аргументації у спільній діяльності. У ході виконання вправи учителям початкових класів пропонується обрати одну із ролей: директор, заступник, учитель, асистент вчителя, батьки, учні; об'єднатися в групи (5-6 осіб) та виконати завдання: «Організуйте адаптаційний тиждень для першокласників, щоб усі учасники шкільної команди були залучені», кожен в групі діє відповідно до обраної ролі. Використовуючи Miro, потрібно створити «план тижня», де зазначити:

- ідеї активностей (ранкові зустрічі, ігри, екскурсії, кола знайомств тощо);
- відповідальних за кожен етап;
- потенційні труднощі та способи їх вирішення.

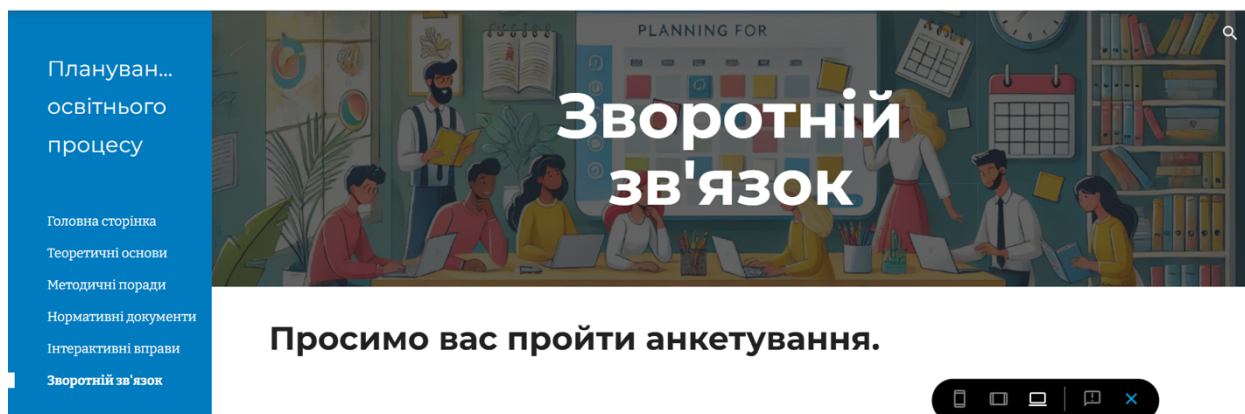
Щоб перейти до виконання вправи достатньо натиснути на зображення дошки.

Скриншот 2.13. Фрагмент сторінки «Інтерактивні вправи» вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі»

Окремим структурним елементом створеного вебсайту є сторінка «Зворотний зв'язок». Активність на цій сторінці спрямована на відображення об'єктивної інформації щодо якості, зручності та ефективності використання

запропонованих матеріалів. На цій сторінка розміщена анкета, яка містить запитання про досвід користування сайтом, доступність навчального контенту та корисності завдань. Сторінка «Зворотній зв'язок» забезпечує двосторонню комунікацію з користувачами та сприяє підвищенню якості цифрового освітнього продукту.

Скриншот 2.14. Фрагмент сторінки «Зворотній зв'язок» вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі»

Підсумовуючи зазначимо, що створений вебсайт «Планування освітнього процесу в початковій школі» виконує функцію інноваційного дидактичного засобу саморозвитку вчителя початкових класів. Поєднання теоретичних, методичних, нормативних та практичних компонентів розвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу слугує вивіщенню зазначеної готовності з огляду на сучасні умови здійснення професійної діяльності.

Використання вчителями початкових класів матеріалів вебсайт «Планування освітнього процесу в початковій школі» для самоосвітньої діяльності сприятиме подальшому розвитку професійно значущих компетентностей, підвищенню їхньої мотивації до використання сучасних цифрових інструментів під час планування освітнього процесу.

2.3. Організація та аналіз результатів наукового дослідження

Педагогічний експеримент проводився поетапно. На першому етапі, який було названо констатувальним, ми виконали низку завдань, зокрема таких:

1. Визначено перелік закладів загальної середньої освіти. Експериментальна робота проводилася на базі: Печерського ліцею №75 Печерського району м. Києва; Початкової школи №334 Дарницького району м. Києва; Ліцею №149 м. Києва; Ліцею №133 Печерського району м. Києва; Гімназії №163 Шевченківського району м. Києва; Ліцею №3 Подільського району м. Києва; Приватного християнського закладу «Ліцей “Скарб”» м. Києва; Приватного закладу загальної середньої освіти I ступеня «Академія сучасної освіти» з поглибленим вивченням іноземних мов.
2. Створено 2 групи: експериментальну та контрольну
3. Сформульовано визначення терміна *готовність вчителів початкових класів до планування освітнього процесу*.
4. Визначено компоненти досліджуваної готовності, критерії показники та рівні готовності.
5. Розроблено анкету для опитування вчителів початкових класів контрольної та експериментальної груп, так званих респондентів.
6. Проведено опитування респондентів.
7. Проаналізовано результати опитування, встановлено аспекти, які потребують удосконалення та відображено у змісті особливостей готовності майбутніх вчителів початкових класів до планування освітнього процесу.
8. Розроблено матеріали для формувального етапу педагогічного експерименту, зокрема вебсайт *Планування освітнього процесу в початковій школі* як засіб саморозвитку вчителів початкових класів.

9. Організовано проведення формувального етапу педагогічного експерименту з використання вебсайту *Планування освітнього процесу в початковій школі*.

10. Проаналізовано результати та сформульовано висновки.

Слід додати, що з метою зіставлення результатів педагогічного експерименту, які було отримано за результатами анкетування на констатувальному та формувальному етапах експерименту, нами було розроблено таблицю 2.6.

Таблиця 2.6

Рівні сформованості готовності вчителів початкових класів до планування освітньої діяльності (за результатами констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту; у %)

Групи Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
	Констату- вальний етап	Форму- вальний етап	Констату- вальний етап	Форму- вальний етап
за спонукальним критерієм				
Високий	25	45	26	30
Середній	50	40	54	52
Початковий	25	15	20	18
за орієнтувальним критерієм				
Високий	20	52	22	26
Середній	55	32	52	50
Початковий	25	16	26	24
за процесуальним критерієм				
Високий	18	35	20	24
Середній	56	47	54	52
Початковий	26	18	26	24
Загальний рівень готовності				
Високий	21	44	23	26,6
Середній	54	39,6	53	51,3
Початковий	25	16,3	24	22

Даними таблиці 2.6 підтверджено позитивну динаміку переходу з нижчого рівня досліджуваної готовності до вищого з певними кількісними та якісними змінами у показниках мотиваційного, знаннєвого та діяльнісного

компонентів готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу.

Зазначене засвідчує:

- достовірність визначених нами особливостей (термінологічне узгодження назв предметів планування освітнього процесу із сучасним законодавчо унормованим визначенням складників та рівнів освіти; а також комплексним вивченням особливостей і структурних компонентів готовності учителів початкових класів до планування освітнього процесу, дослідження виявлення особливостей планувальної діяльності вчителів початкових класів, зокрема їхньої здатності організовувати освітній процес в початковій школі відповідно до чинного законодавства);

- ефективність запровадження розробленого нами вебсайту *Планування освітнього процесу в початковій школі* як засобу саморозвитку вчителів початкових класів;

- досягнення мети, яка полягала у теоретичному обґрунтуванні, розробленні й експериментальній перевірці засобу саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу;

- виконання поставлених завдань: 1. Здійснити аналіз наукових джерел з проблеми дослідження та розкрити сутність термінів *освітній процес, планування, планування освітнього процесу*. 2. Проаналізувати теоретичний та практичний аспекти процесу планування освітнього процесу. 3. Встановити актуальний стан сформованості готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу. 4. Розкрити сутність феномену «готовність учителя початкових класів до планування освітнього процесу», визначити критерії, показники та рівні дослідження сформованості готовності. 5. Розробити засіб саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу.

Висновки до розділу 2

Теоретичні напрацювання вчених, які відображено у першому розділі, а також результати констатувального етапу педагогічного експерименту спрямували хід наших думок під час формулювання змісту особливостей розвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу. Нами було сформульовано такі особливості:

1) термінологічне узгодження назв предметів планування освітнього процесу із сучасним законодавчо унормованим визначенням складників та рівнів освіти;

2) дослідження виявлення особливостей планувальної діяльності вчителів початкових класів;

3) дослідження готовності вчителів початкових класів організовувати освітній процес в початковій школі відповідно до чинного законодавства.

З метою дотримання майбутніми вчителями початкових класів цих особливостей було розроблено вебсайт «Планування освітнього процесу в початковій школі», навчально-методичний довідник та комплекс інтерактивних вправ, які представлені на сайті, з метою сприяння самоосвітній діяльності вчителів початкових класів для вивищення рівня їхньої готовності до планування освітнього процесу.

За результатами формувального етапу педагогічного експерименту встановлено: достовірність визначених нами особливостей розвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу; ефективність засобу саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу, на якому розміщено розроблені нами матеріали (навчально-методичний довідник, комплекс інтерактивних вправ); досягнення мети нашого дослідження; виконання всіх сформульованих завдань.

ВИСНОВКИ

Перше завдання дослідження: здійснити аналіз наукових джерел з проблеми дослідження та розкрити сутність термінів *освітній процес, планування, планування освітнього процесу*.

Результати виконання першого завдання дослідження

У результаті аналізу наукових джерел з проблеми дослідження, розкрито сутність таких понять:

«освітній процес» – це система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей (Загальні положення Закону України «Про освіту»);

«планування» – це заздалегідь визначений порядок і послідовність реалізації певної програми чи змісту діяльності. (В. Пікельна [17]);

«планування освітнього процесу» – це наперед визначена структура та послідовність реалізації комплексу педагогічних та наукових заходів, які спрямовані на комплексний розвиток здібностей особистості та формування необхідних компетентностей у здобувачів освіти (Визначення запропоновано нами).

Друге завдання дослідження: теоретичний та практичний аспекти процесу планування освітнього процесу.

Результати виконання другого завдання дослідження

На основі аналізу теоретичного та практичного аспектів процесу планування освітнього процесу встановлено, що до основних видів планування у закладах загальної середньої освіти віднесено перспективне, річне та поточне планування. Перспективне планування визначає стратегічні напрямки розвитку закладу. Річне планування визначає план роботи закладу на найближчий рік. Поточне планування, в свою чергу, деталізує організацію навчально-методичної, позакласної та позаурочної роботи. Взаємозв'язок цих видів забезпечує цілеспрямованість та безперервність освітнього процесу.

Третє завдання дослідження: встановити актуальний стан сформованості готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу.

Результати виконання третього завдання дослідження

Дослідження актуального стану сформованості готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу засвідчило, що проблема розвитку цієї готовності є актуальною і багатогранною з огляду на прискорений розвиток цифрових технологій, які використовуються у сфері освіти. Розвиток досліджуваної готовності стосується як набуття вчителями початкових класів теоретичних знань про структуру, етапи та принципи планування освітнього процесу, так і розвитку вмінь застосовувати їх під час здійснення зазначеного процесу.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту встановлено переважання середнього та початкового рівнів готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу з інтенсивним використанням цифрових інструментів. Отримані результати засвідчують, що різні рівні сформованості готовності вчителів початкових класів зумовлені низкою чинників. Передусім це недостатня кількість практичних інструментів для розвитку досліджуваної готовності у порівнянні з теоретичним матеріалом з проблеми планування освітнього процесу. Також зазначені рівні обумовлюються недостатнім забезпеченням вчителів початкових класів цифровими інструментами для самостійної, індивідуальної та інформальної діяльності, що, у свою чергу, обмежує їхні можливості з вивіщення власного рівня готовності до планування освітнього процесу в процесі здійснення педагогічної діяльності. У сукупності ці чинники пояснюють виявлені рівні сформованості готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу з інтенсивним використанням цифрових інструментів, які було зафіксовано нами на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

Четверте завдання дослідження: розкрити сутність феномену «готовність учителів початкових класів до планування освітнього процесу», визначити критерії, показники та рівні дослідження сформованості готовності.

Результати виконання четвертого завдання дослідження

Готовність учителів початкових класів до планування освітнього процесу нами розглянуто як складне особистісне утворення, яке включає знання особливостей організації освітнього процесу в початковій школі та вміння аналізувати власні педагогічні дії з позиції їх спрямованості на ефективне планування освітнього процесу.

Визначено такі:

- критерії: спонукальний, орієнтувальний, процесуальний;
- показники: вияв вмотивованості до планування освітнього процесу в початковій школі; володіння знаннями про організацію освітнього процесу в початковій школі; сформованість умінь планувати освітній процес в початковій школі;
- рівні дослідження сформованості готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу: високий, середній, початковий.

П'яте завдання дослідження: розробити засіб саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу.

Результати виконання п'ятого завдання дослідження

З метою сприяння саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу було розроблено вебсайт «Планування освітнього процесу в початковій школі», на якому розміщено комплекс інтерактивних вправ та науково-методичний довідник, які також було розроблено нами.

Ефективність вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі» як засобу саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу було перевірено в результаті проведення

формувального етапу педагогічного експерименту. На цьому етапі нашої роботи вчителям початкових класів, які увійшли до експериментальної групи, було запропоновано використовувати контент вебсайту «Планування освітнього процесу в початковій школі» для самоосвітньої діяльності, у результаті якої мав вивищитися рівень їхньої готовності до планування освітнього процесу.

Аналіз результатів, які було отримано по завершенню формувального етапу педагогічного експерименту, засвідчив позитивну динаміку сформованості зазначених компонентів досліджуваної готовності, що підтверджує ефективність запропонованого засобу саморозвитку готовності вчителів початкових класів до планування освітнього процесу та доцільність його використання для покращення виконання поліфункціональної педагогічної діяльності початковій школі, зокрема планування освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байдик В.В., Колючка О.В. Антикризове управління в закладі освіти в умовах війни: психологічний аспект. Освітній дискурс : збірник наукових праць / Голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : ТОВ “Науково-інформаційне агентство “Наука-технології-інформація”, 2022. – Випуск 40 (4-6). С. 45-52. DOI : [10.33930/ed.2019.5007.40\(4-6\)-5](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.40(4-6)-5)
2. Бенюк С. Шляхи підвищення якості управління сучасним закладом загальної середньої освіти. Освітня інноватика. Українсько-польський збірник студентських наукових праць / за ред. проф. Будник О.Б.; Центр інноваційних освітніх технологій «PNU EcoSystem». Випуск 1. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. С. 88-92.
3. В. Березовська Удосконалення підготовки фахівців морської галузі в умовах змішаного навчання. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія: Педагогічні науки. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2021. Вип. 53. 198 с. С.24
4. Григораш В. В. Організація діяльності керівника школи. Харків: Вид. група «Основа». 2011. 224 с.
5. Гуревич, Р., Гордійчук, Г., Коношевський, Л., Коношевський, О., Кусій, М., & Драчук, М. (2023). Змішане навчання як сучасна форма побудови навчального процесу. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 69, 14-35. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-69-14-35>
6. Гуревич, Р., Фрицюк, В., & Костенко, Н. (2021). Підготовка майбутніх учителів до професійного саморозвитку в педагогічних закладах вищої освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 128-137. DOI : <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-55-128-137>
7. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. – 2-ге вид. – К. : Грамота, 2013. – 504 с., с. 102

8. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб. / Упоряд.: Воротникова І.П., Чайковська Н.В. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. – 456 с.

9. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році. Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/monitoringovi-doslidzhennya/opituvannya-doslidzhennya-vivchennya-za-2024/> (дата звернення: 12. 04. 2025 р.)

10. Енциклопедія освіти / Акад.пед.наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 614-616.

11. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України; (гол. ред. В. Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С. О. Сисоева; редкол.: О. І. Ляшенко, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, П. Ю. Саух, Л. Д. Березівська, І. Д. Бех, В. Ю. Биков, М. С. Гальченко, В. В. Засенко, С. А. Калашнікова, М. О. Кириченко, Л. Б. Лук'янова, В. Г. Панок, В. О. Радкевич, О. Я. Савченко, М. М. Слюсаревський, О. В. Сухомлинська): 2-ге вид., допов, та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

12. Змішане навчання у початковій школі: нові форми взаємодії : методичні рекомендації / О. В. Барановська. – Київ : «Фенікс», 2021. – 64 с.

13. Змішане навчання: як організувати якісний освітній процес в умовах війни. Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/zmishane-navchannya-yak-organizuvati-yaki/> (дата звернення: 13.04.2025 р.)

14. Інструктивно-методичні рекомендації МОН України щодо організації інклюзивного навчання в закладах освіти у 2019/2020 н.р.: лист МОН No1/9-409 від 26.06.2019 р.

15. Каленюк І. Сучасні тенденції розвитку освіти у глобальному середовищі. Університетська освіта. 2011. № 1. С. 20-28.

16. Кобися А. П. Інформаційне освітнє середовище як платформа для реалізації змішаного навчання у вищих навчальних закладах. Інформаційні технології і засоби навчання, 2017, Том 57, №1.С. 75–82

17. Коваленко О. О. Сучасні методи викладання іноземної мови за професійним спрямуванням. Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. – Вип. 20, 21. – Харків: Наукове товариство «Наука та знання», 2018. – 152 с С. 64

18. Козир А. Основні тенденції розвитку мистецької освіти на сучасному етапі. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти: збірник наукових праць ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». 2016. Вип. 3. С. 25-37.

19. Кондратюк М. В., Дятленко Н. М., Гончаренко А. М. Освітній процес в Україні (2022-2023): проблеми, виклики, тренди. Академічні візії. 2023. № 19.

20. Конституція України від 28 червня 1996 року / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

21. Костюченко Л. Готовність майбутніх вчителів початкових класів до професійної діяльності / Л. Костюченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. - 2011. - № 39(1). - С. 61-66.

22. Криволап О.Ю. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до розвитку творчого потенціалу школярів в умовах освітнього середовища професійної підготовки. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2015. – Вип. 40 (93). С. 184-190.

23. Кузніченко О., Ільченко М. Конституційне право на освіту та його захист в умовах євроінтеграції. Південноукраїнський правничий часопис. 2023. № 1, С. 28-35.

24. Лист МОН України від 29.03.2022 № 1/3725-22 «Про організацію освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного стану». Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/624/44a/983/62444a98374d8370351160.pdf>

25. Менеджмент: навч. посібник. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. : Г.В. Щокіна, М.Ф. Головатого, О.В. Антонюка, В.П. Сладкевича. – К. : МАУП, 2007. – 816 с.

26. Методологія формування технологічної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу: Монографія/ ав.: Островерхова Н.М. Технічне оформлення: Чайчук Л. О. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 136 с.

27. Мієр Т. І. Дидактичний довідник майбутнього вчителя початкових класів. Київ: ЦП «Компринт». 2024. 360 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50793/1/T_Miier_Dovidnyk_2024_FPO.pdf

28. Мієр Т. І. Нормативно-правові основи професійної діяльності вчителя початкової школи : навчальний посібник. Київ : Київський університет ім. Бориса Грінченка, 2020. 304 с.

29. Мієр Т. І. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів: монографія. Кіровоград: ФО-П Александрова М. В., 2016. 424 с.

30. Мієр Т. І., Вишнівська Н. В. Дослідницький практикум майбутнього вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник. Київ: ЦП «Компринт». 2024. 124 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50459/1/T_Miier_N_Vyshnivska_Posibnik_2024_FPO.pdf

31. Мізюк В. Змішане навчання як інноваційний підхід інтеграції навчального процесу у закладах освіти. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. - № 3 (66), вересень 2019. – Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2019. С. 172-177.

32. О. В. Барановська. Змішане навчання у початковій школі: нові форми взаємодії : методичні рекомендації – Київ : «Фенікс», 2021. С. 6-7
33. О. Топузов, О. Онопрієнко, О. Петрук, І. Ліпчевська та Т. Павлова, «Ефективність форматів навчання за нестабільних умов: освітній процес у початковій школі», ITLT , т. 107, № 3, с. 1–19, червень 2025, doi: [10.33407/itlt.v107i3.6112](https://doi.org/10.33407/itlt.v107i3.6112) .
34. Озерна І. В. Особливості адміністративно-правового регулювання діяльності закладів освіти в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Випуск 4. С. 176-180.
35. Організаційні форми навчання у початковій школі : посібник / О.Я.Савченко, Н.М.Бібік , В.О.Мартиненко та ін.; за наук. ред. Бібік Н. М. – К. : Видавничий дім «Сам», 2017. – 304 с.
36. Основи управління закладом загальної середньої освіти : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів /З.М. Онишків – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. – 192 с., С. 37
37. Панченко, А. (2022). Планування діяльності загальноосвітнього навчального закладу: управлінський аспект. освітологія, (3), 88–93. <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2014.3.8893>
38. Педагогіка: Навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. – К.: Академвидав, 2007. – 616 с. (Альмаматер), С. 285
39. Педагогічний менеджмент у загальноосвітніх навчальних закладах: курс лекцій: Навчальний посібник / В. П. Максименко – Хмельницький: ХмЦНП, 2014. – 161 с., С. 48
40. Планування діяльності навчального закладу: навч. посіб. / А. Г. Панченко. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 44 с., С. 10
41. Приймальна комісія – Ліцей «Школа екстернів». Ліцей «Школа екстернів» – Комунальний ліцей м. Київ. URL: <https://extern-kyiv.com.ua/приймальна-комісія-2/> (дата звернення: 25.09.2025)
42. Присяжнюк, Л., Колеснік, К., Карук, І., & Король, А. (2022). Підготовка майбутніх педагогів до реалізації середовищного підходу до

організації освітнього процесу в закладах дошкільної і початкової освіти в контексті впровадження європейського досвіду. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems, 161-173.
<https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-161-173>

43. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII : станом на 22 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 28.10.2025).

44. Про затвердження Положення про екстернат у загальноосвітніх навчальних закладах : Наказ МОН України від 13.03.2017 № 369 : станом на 20 серп. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0416-17#Text> (дата звернення: 25.09.2025)

45. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ від 23.12.2020 № № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 28.10.2025).

46. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти : Наказ МОЗ України від 25.09.2020 № 2205 : станом на 20 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> (дата звернення: 02.04.2025)

47. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

48. Професійний стандарт «Учитель початкових класів закладу загальної середньої освіти»: наказ Міністерства соціальної політики України (від 10.08.2018 року, No 1143).

49. Савченко О. Я. Закон України «Про освіту»: коментар у контексті проблем реформування початкової освіти. Початкова школа. 2018. № 1. С. 14.
50. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В. В. Радула – К.: «ЕксОб», 2004. – 304 с., С. 204
51. Стельмашук Ж. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкових класів до вирішення педагогічних ситуацій та задач в освітньому процесі нуш. (2023). Інноватика у вихованні, 1(17), 280-287. <https://doi.org/10.35619/iiu.v1i17.539>
52. Стратегії управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства: Зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України; За ре. Р.П. Вдовиченко, Л.М. Калініної. – К.; Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2008. – Вип. 1. – 400 с., С. 78
53. Т.М. Макарова. Навчальний процес, планування, організація і контроль. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2007. – 160 с.
54. ТОП-5 кращих дистанційних шкіл України у 2023/2024 навчальному році. Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/special/top-5-krashchih-distanciynih-shkil-ukrajini-u-2023-2024-navchalnomu-roci-12316641.html> (дата звернення: 04.04.2025)
55. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с., С. 276.
56. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання:навчальний посібник. Київ: ТОВ «Праймдрук», 2011. 348 с.
57. Чернецька Т.І. Феномен «готовність» як умова ефективної організації та здійснення навчально-дослідницької діяльності у взаємодії з «я» та з «іншими». Науково-методичні записки ПОППО : Самоосвітня компетентність учасників освітнього процесу: актуальні питання теорії та практики. – 2015. – Випуск 7. – Полтава – ПОППО. С. 19-22.

58. Шкільна освіта в США – система та особливості. kidsvisitor.com. URL: <https://kidsvisitor.com/uk/news/310-shkilna-osvita-v-ssha-sistema-ta-osoblivosti/> (дата звернення: 22.09.2025).
59. Щодо прийому на екстернатну форму навчання. Освіта.UA. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/46149/#google_vignette (дата звернення: 25.09.2025)
60. Яровенко Т. С. Тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2016. № 12. С. 167-172.
61. 21st Century Competencies. Ministry of Education (MOE). URL: <https://www.moe.gov.sg/education-in-sg/21st-century-competencies> (date of access: 20.09.2025).
62. Common Core State Standards Initiative – Preparing America's Students for College & Career. Common Core State Standards Initiative – Preparing America's Students for College & Career. URL: <https://corestandards.org/> (date of access: 22.09.2025).
63. Competence-Based Readiness of Future Teachers to Professional Activity in Educational Institutions / S. Romanyuk et al. Journal of Curriculum and Teaching. 2022. Vol. 11, no. 2. P. 42. URL: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n2p42> (date of access: 28.10.2025).
64. Front page. Finnish National Agency for Education. URL: <https://www.oph.fi/en> (date of access: 20.09.2025).
65. Ministry of Education (MOE). Ministry of Education (MOE). URL: <https://www.moe.gov.sg/> (date of access: 20.09.2025).
66. Still A. Lesson planning for primary school teachers - How to plan the perfect lesson. *Pango Blogs*. URL: <https://blog.pango.education/lesson-planning-for-primary-school-teachers-how-to-plan-the-perfect-lesson> (date of access: 28.10.2025).

67. The Importance of Lesson Planning for Student Success. *William & Mary Education*. URL: <https://counseling.education.wm.edu/blog/the-importance-of-lesson-planning-for-student-success> (date of access: 28.10.2025).

68. Покликання на сайт: «Планування освітнього в початковій школі». URL: <https://sites.google.com/view/planuvany-osvitnoho-procesu>

ДОДАТКИ

Додавати сертифікати участі у конференціях, скриншоти тез / статті, анкети, зовнішню та внутрішню рецензії, відгук наукового керівника

Додаток А

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

СЕРТИФІКАТ

засвідчує участь

Ярмоленко Катерини

у I Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції
«НАУКОВІ ІНСАЙТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ:
ВІД ПОШУКУ ДО ВТІЛЕННЯ»

Декан
Факультету педагогічної освіти

Київ, 24 жовтня 2025 року

Ольга КОТЕНКО

AKADEMIA BIALSKA IM. JANA PAWŁA II
WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH
I HUMANISTYCZNYCH
21-500 Biała Podlaska, ul. Sidorska 95/97
tel. 83 344 99 67
NIP 5372131853 REGON 030310705

AKADEMIA BIALSKA
IM. JANA PAWŁA II

ZAKŁAD PEDAGOGIKI

CERTYFIKAT UCZESTNICTWA

Pani Kateryna Yarmolenko

uczestniczyła w

Międzynarodowej Konferencji Studenckich Pedagogicznych Kół Naukowych

na temat:

***„Recepcja koncepcji pedagogicznych we współczesnej edukacji
i wychowaniu dziecka”***

w dniu 19 listopada 2025 r. w Akademii Bialskiej im. Jana Pawła II

Dziekan Wydziału

Nauk Społecznych i Humanistycznych

DZIEKAN
WYDZIAŁU NAUK SPOŁECZNYCH
I HUMANISTYCZNYCH

dr Dawid Błaszczak

Organizatorzy

H. Jarmolenko - Nix-Hin

Biała Podlaska, 19 listopada 2025 r.

Шановні вчителі!

Ми проводимо дослідження з проблеми планування освітнього процесу та готовності вчителів початкових класів до здійснення процесу планування. Ваші відповіді, судження та пропозиції допоможуть знайти ефективні способи її вирішення.

Коротко про себе:

Ваш педагогічний досвід (зазначити кількість років)

Анкета

1. Чи ознайомлені ви з нормативними документами, що регламентують планування освітнього процесу у початковій школі (потрібне підкресліть)?

а) так, добре орієнтуюся;

б) частково знайомий(а);

в) знаю поверхово;

г) не знайомий(а).

2. Які нормативні документи України регламентують питання організації та планування освітнього процесу?

3. Наскільки ви розумієте відмінності між такими видами планування як поточне, річне, перспективне?

Оцініть свій рівень згоди з наступними твердженнями за шкалою: 1 – зовсім не згоден(на), 2 – частково не згоден(на), 3 – важко сказати, 4 – частково згоден(на), 5 – повністю згоден(на). Необхідний варіант обведіть.

4. Я володію достатньо високим рівнем знань про планування освітнього процесу в сучасних умовах здійснення професійної діяльності.

1 2 3 4 5

5. Я володію достатньо високим рівнем сформованості вмінь планування освітнього процесу в сучасних умовах здійснення професійної діяльності.

1 2 3 4 5

6. Які компоненти ви вважаєте найважливішими при складанні плану уроку? (Можна обрати кілька варіантів)

а) формулювання мети та завдань уроку;

б) добір навчального матеріалу;

в) визначення методів і прийомів навчання;

г) планування етапів уроку (вступ, основна частина, підсумок);

в) оцінювання результатів навчання.

7. Як ви оцінюєте свій рівень готовності до використання цифрових інструментів у плануванні освітньої діяльності?

а) високий;

б) середній;

в) низький.

8. Які труднощі у процесі планування для вас найбільш відчутні? (можна обрати кілька варіантів)

а) недостатність методичних знань;

б) брак практичного досвіду;

в) складність у доборі матеріалів і завдань;

г) відсутність зручних шаблонів;

д) інше (вказіть): _____.

9. Як ви ставитеся до ідеї участі у воркшопах / тренінгах із сучасних підходів до планування?

а) дуже зацікавлений(а);

б) частково зацікавлений(а);

в) не зацікавлений(а).

10. Наскільки впевнено ви відчуваєтеся, здійснюючи планування освітнього процесу? (Оцініть за шкалою від 1 – «зовсім не впевнений(а)» до 5 – «повністю впевнений(а)»).

1 2 3 4 5

11. У яких аспектах планування освітнього процесу у вас найбільше виникає утруднень?

а) теоретичні знання;

б) практичні навички складання планів;

в) використання інноваційних технологій;

г) інше (вказіть): _____.

12. Ваші побажання або власні ідеї щодо вдосконалення підготовки студентів до планування освітнього процесу:

Дякуємо за участь!

Ваші відповіді будуть використані для дослідницьких цілей.

ISSN 2415–7988 (Print)
ISSN 2521–1919 (Online)
DOI : 10.36550/2415-7988-2025-1-220

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Volodymyr Vynnychenko
Central Ukrainian State University

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ACADEMIC NOTES

Серія: Педагогічні науки

Series: Pedagogical Sciences

Випуск 220 (2025)

Edition 220 (2025)

ЗМІСТ

БІДА Ольга, КУЧАЙ Тетяна, ЧИЧУК Антоніна ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ	12
ГАЛІТА Ярослав НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ	17
ДУБІНКА Микола ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В СИСТЕМІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	21
ЗАБЛОЦЬКА Ольга, НІКОЛАЄВА Ірина МІСЦЕ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ОСНОВИ ТОКСИКОЛОГІЇ» У ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ ТЕХНОЛОГІЙ МЕДИЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ	27
ЗЕЛЕНСЬКА Людмила, ЗЕЛЕНСЬКИЙ Роман, ЧЕН ЛУН ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ КНР І УКРАЇНИ	34
КАЙДАЛОВА Лідія ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	41
КОТЕЛЯНЕЦЬ Наталія ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	46
ЛАЗАРЕНКО Наталія, ВІЗНЮК Інесса РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	53
МІСЬР Тетяна, БОНДАРЕНКО Гелена, ШИЩА-ПАВЛОК Роксолана, ЯРМОЛЕНКО Катерина ДОСЛІДНИЦЬКИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	58
НЕЖИВА Ольга ТАНЦІАЛ-МЕТОД ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	64
НІКОЛАЄВ Юрій, СОЛОВЕЙ Юлія, ПАНЧЕНКО Оксана МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВИВЧЕННЯ ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ КАЗОК НАРОДІВ СВІТУ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	68
ОКОЛЬНИЧА Тетяна, ДІЯЧЕНКО Андрій НАРОДНА ПЕДАГОГІКА УКРАЇНЦІВ ПРО СТАВЛЕННЯ ДО ДИТИНИ З ФІЗИЧНИМИ ТА ПСИХІЧНИМИ ВАДАМИ (XIX СТОЛІТТЯ)	73
ПЛАХОТНИК Ольга, ПЛАХОТНИК Ольга, КОНДРАТЮК Алла ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	79
РАСТРИГІНА Алла ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИКО-ПРОГНОСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	86
РЯБОВОЛ Лідія КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ ПЕДАГОГІКИ	94
САВЧЕНКО Наталія ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	101
СКРИПНИК Тетяна, ТАРАН Оксана, СУПРУН Ганна, КУЦЕНКО Тетяна ЕФЕКТИВНА ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ ДО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	106
ШВАРЛАК Маріянона ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	111
БАСЮК Наталія УНІВЕРСИТЕТ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПЕДАГОГА	116
БИКОВА Олександр ПОЗИТИВНА МОТИВАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ АВІАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	121
БІЛАН Валентина РУХОВА АКТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЗМІЦНЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	126
ВАРГАНІЧ Галина, КОСТИНА Людмила АНОТАЦІЯ НА ХОРОВИЙ ТІВР: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА. НА ПРИКЛАДІ ХОРОВОГО ТВОРУ ВОЛОДИМИРА СТЕЦЕНКА «А В ТОМУ САЛУ»	130
ВАСИЛЕНКО Ольга, ШТУРБА Антоніна, ОСІПЕНКО Марія, РАЧКОВСЬКИЙ Олександр ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	137
ВОРОНЕНКО Олександр СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	141
ГАБЕЛКО Ольга ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ: ТРАДИЦІЇ І НОВАЦІЇ	147

соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні зміни в професійно-педагогічній підготовці фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

LAZARENKO Nataliia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University.

Scientific interests: professional training of future teachers.

VIZNIUK Inessa – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor at the Department of Psychology and Social Work of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University.

Scientific interests: modern changes in the professional and pedagogical training of specialists.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2025 р.

Стаття прийнята до друку 26.07.2025 р.

УДК 373.3.014.6:005.6

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-58-64

МІСР Тетяна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2874-2925>
e-mail: t.miyer@kubg.edu.ua

БОНДАРЕНКО Геннадій –

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5978-5138>
e-mail: h.bondarenko@kubg.edu.ua

ШПІЦА-ПАВЛЮК Роксолана –

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти факультету педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9354-0641>
e-mail: r.shpitsa@kubg.edu.ua

ЯРМОЛЕНКО Катерина –

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка; асистент вчителя Печерського ліцею 75
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2363-4513>
e-mail: kvymolenko.fpo24m@kubg.edu.ua

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТЬНОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті йдеться про результати дослідження змісту статей Закону України «Про освіту» з метою розкриття правової сутності феномена «освітній процес», визначення законодавчо урегульованих організаційних особливостей освітнього процесу на рівні здобуття початкової освіти, конкретизації чинників подальшого розвитку законодавчого регулювання освітнього процесу в початковій школі. Встановлено, що феномен «освітній процес» набув правової визначеності з 1 вересня 2018 року. У законодавчо урегульованому визначенні терміна «освітній процес» значущості набуває як система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетенцій, так і складові процесу (організація, забезпечення, реалізація), охопленість видів освіти (формальна та/або неформальна освіта), функціональна основа (діяльність суб'єкта освітньої діяльності) та якість освітньої діяльності. Державною освітньою політикою утверджено: неперерування в освітній процес політичних партій та релігійних організацій; надання свободи у виборі видів, форм, темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності. До законодавчо урегульованих організаційних особливостей освітнього процесу на рівні здобуття початкової освіти слід віднести: 1) мовну визначеність; 2) варіативність форм здобуття початкової освіти та способів об'єднання учнів у класи (групи); 3) організацію освітнього процесу за циклами; 4) забезпечення в освітньому процесі інклюзивності, академічної свободи та академічної доброчесності; 5) забезпечення в освітньому процесі дотримання прав та обов'язків учасників освітнього процесу; 6) реалізацію освітнього процесу в безпечному й здоровому освітньому середовищі та з використанням паперової та електронної навчальної літератури, яка відповідає урегульованим вимогам; 7) комплексну зовнішню та внутрішню перевірку та оцінювання якості освітнього процесу. Чинники подальшого розвитку законодавчого регулювання освітнього процесу в початковій школі визначено в полі суспільних змін та актуальних подій.

Ключові слова: дослідницький аналіз, право, Закон України «Про освіту», державна освітня політика, освітній процес, початкова школа, інституційний аудит, моніторинг якості освітньої діяльності.

MIYER Tetiana –

Doctor (habil.) of Science in Pedagogy, Professor,
Professor of the Department of Primary Education
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2874-2925>
e-mail: t.miyer@kubg.edu.ua

BONDARENKO Hennadii –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Primary Education
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5978-5138>
e-mail: h.bondarenko@kubg.edu.ua

SHPITSYA-PAVLIUK Roksolana

Candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer of the
Department of Primary Education
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9354-0641>
e-mail: r.shpitsya@kubg.edu.ua

YARMOLENKO Kateryna –

Education Seeker of the second (master's)
level of higher education
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
Teacher's assistant of Pechersk Lyceum 75
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2363-4513>
e-mail: kvymolenko.fpo24m@kubg.edu.ua

RESEARCH ANALYSIS OF LEGISLATIVE REGULATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRIMARY SCHOOL

The article deals with the results of a research of the content of the articles of the Law of Ukraine "On Education" in order to reveal the legal essence of the phenomenon of "educational process", determine the legally regulated organizational features of the educational process at the level of primary education, and establishing the factors of further development of legislative regulation of the educational process in primary school. It has been established that the phenomenon "educational process" has acquired legal certainty since September 1, 2018. In the legally regulated definition of the term "educational process", both the system of scientific, methodological and pedagogical measures aimed at the development of the individual through the formation and application of his or her competencies, as well as the components of the process (organization, provision, implementation), the coverage of types of education (formal and/or informal education), the functional basis (the activities of the subject of educational activity) and the quality of educational activity become significant. The state educational policy establishes: non-interference in the educational process of political parties and religious organizations; providing freedom in choosing the types, forms, pace of education, educational program, educational institution, and other subjects of educational activity. The following should be included in the legislatively regulated organizational features of the educational process at the level of primary education: 1) certainty of language; 2) variability of forms of primary education and methods of uniting students into classes (groups); 3) organization of the educational process in cycles; 4) ensuring inclusiveness, academic freedom and academic integrity in the educational process; 5) ensuring compliance with the rights and obligations of participants in the educational process in the educational process; 6) implementation of the educational process in a safe and healthy educational environment and using paper and electronic educational literature that meets regulated requirements; 7) comprehensive external and internal verification and assessment of the quality of the educational process. Factors for the further development of legislative regulation of the educational process in primary school are identified in the field of social changes and current events.

Keywords: research analysis, law, Law of Ukraine "On Education", state educational policy, educational process, primary school, institutional audit, monitoring of the quality of educational activities.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Право у ранзі суспільного інституту слугує урегулюванню різних аспектів суспільної життєдіяльності людства на Землі чи на певній території, розвитку соціуму в цілому та індивідуума й особистості зокрема, взаємодії на рівні суб'єктів, спільнот, суспільства. Суспільна життєдіяльність урегулюється різними правами, у тому числі й соціально-культурними, серед яких чільне місце займає право кожної людини в будь-якому віці на освіту, яке гарантовано конституційно [6; 7] та законодавчо [9]. Законодавчо урегульовано процес здобуття освіти, а відтак і освітній процес як невід'ємний реалізаційний рушій освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідницький аналіз феномена *освітній процес* виявив значний інтерес сучасних вчених до різних

аспектів цього феномена. Так, Р. Гуревич [1] привертає увагу до цілісності освітнього процесу, А. Козир [4] – до необхідності переходу від регламентованих способів організації освітнього процесу до способів, які сприяють активізації розумової діяльності та розвитку особистості здобувачів освіти, О. Савченко [10] – до реформування початкової освіти, яке урегульовано змістом Закону України «Про освіту», зокрема конкретизовано мету освіти, визначено статус початкової освіти, розширено можливості набуття якісної освіти особами з особливими потребами, С. Драновська [2] – до нормативно-правового урегулювання викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі під час здобуття базової середньої освіти; Я. Тицька [11] – до розширеного переліку засад державної політики у сфері освіти, закріпленого статтею 6 Закону України «Про

освіту», до якого віднесено свободу у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності, М. Кондратюк, Н. Дятленко, А. Гончаренко [5] – до організації освітнього процесу в умовах запровадження воєнного стану (забезпечення безпеки здобувачів освіти, підтримка психічного здоров'я, функціонування ефективних навчальних середовищ тощо) та в післявоєнний час (розвиток української освіти, синхронізація українського освітнього простору з європейським, взаємне визнання кваліфікацій, стандартів та сертифікацій у галузі освіти тощо).

У наукових викладах І. Каленюк [3], освітній процес постає через призму оновлення змісту, форм та методів задля підвищення значення освіти у становленні економіки країни. У праці Т. Яровенко [13] призму розгляду освітнього процесу зміщено в бік впровадження інноваційних моделей освіти, сприяння розширенню академічних свобод учасників освітнього процесу, активного запровадження індивідуальних освітніх стратегій навчання, сприяння розширенню впливу громадської думки на прийняття рішень в освітній політиці. У праці Т. Мієр [8] освітній процес спрямовується на постійне опрацювання правових засад педагогічної діяльності. У науковому доробку Р. Шаповал [12] вказується на нагальну необхідність в унормуванні організації освітнього процесу у зв'язку зі становленням електронної та дистанційної освіти шляхом розроблення спеціального закону «Про електронну освіту» для визначення як правових основ забезпечення права на електронну освіту, так і державної стратегії у цій сфері.

Метою статті є здійснення дослідницького аналізу нормативного регулювання освітнього процесу в початковій школі через призму статей Закону України «Про освіту» для розкриття правової сутності феномена «освітній процес», визначення законодавчо урегульованих організаційних особливостей освітнього процесу на рівні початкової освіти, конкретизації чинників подальшого розвитку законодавчого регулювання освітнього процесу в початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «освітній процес» набув законодавчого регулювання з прийняттям Закону України «Про освіту» [9]. Зокрема, в розділі XII «Прикінцеві та перехідні положення» йдеться про заміну до 1 вересня 2018 року слова «навчально-виховний процес» в усіх без винятку відмінках на слово «освітній процес» у відповідному відмінку в нормативних документах сфери освіти. Окрім того, у статті 1 «Основні терміни та їх визначення» зазначеного закону [9] задекларовано визначення термінів «освітній процес», «освітня діяльність» та «якість освітньої діяльності», які й слугували основою для побудови рисунка 1, у якому візуалізовано представлено законодавчо урегульовану сутність терміна «освітній процес». Конкретизуємо ці визначення:

1) освітній процес – це «система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та

застосування її компетентностей» (пункт 16 статті 1 (далі – п., ст. відповідно) «Основні терміни та їх визначення» Закону України «Про освіту» [9]);

2) освітня діяльність – це «діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті» (п. 17 ст. 1 [9]);

3) якість освітньої діяльності – це «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» (п. 30 ст. 1 [9]).

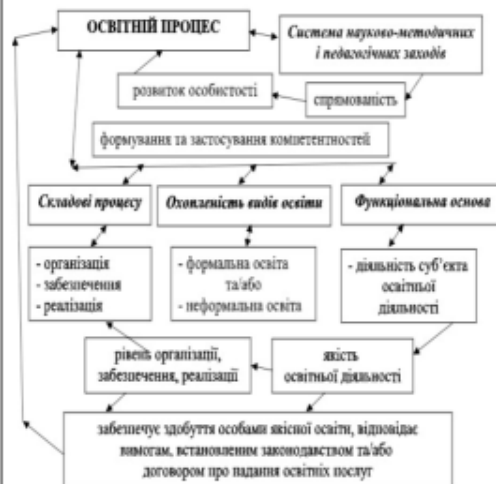

Рис. 1. Законодавчо урегульована [9] сутність терміна «освітній процес»

Подальший дослідницький аналіз закону [9] було спрямовано на виявлення унормованих загальних особливостей освітнього процесу. Так, статтею 6 «Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності» Закону України «Про освіту» [9] утверджується невтручання в освітній процес:

- політичних партій;
- релігійних організацій (крім випадків, визначених зазначеним вище законом).

Також у документі урегульовуються організаційні особливості освітнього процесу на рівні початкової освіти. Зокрема, вказується на те, що здобуття початкової освіти:

- реалізується державною мовою або поряд з державною мовою гарантується право на використання в освітньому процесі мови відповідної національної меншини у класах (групах) з навчанням мовами національних меншин, які є офіційними мовами Європейського Союзу (п. 1 ст. 7 «Мова освіти» [9]);

- організовується за варіативності форм здобуття початкової освіти (очна, дистанційна, екстернатна, сімейна (домашня)) (п. 2, 4, 6, 7 ст. 9 «Форми здобуття освіти» [9]);

- здійснюється за циклами, які визначаються з урахуванням вікових особливостей фізичного,

психічного та інтелектуального розвитку дітей (п. 6 ст. 12 «Повна загальна середня освіта» [9]);

- може передбачати об'єднання в один або в різні класи (групи) дітей одного або різного віку (незалежно від їх кількості); у цьому випадку освітній процес може організовуватися одним вчителем, кількома вчителями, у будь-якій іншій формі, яка є найбільш зручною, доцільною та сприяє здобуттю початкової освіти відповідно до чинного стандарту (другий абзац п. 3 ст. 13 «Територіальна доступність повної загальної середньої освіти» [9]);

- реалізується за ефективного залучення та включення в освітній процес усіх його учасників на принципах інклюзивного навчання, а саме: недискримінації, врахування багатоманітності людини (ст. 20 «Інклюзивне навчання» [9]).

Через призму законодавчого регулювання, зокрема змісту статті 1 Закону України «Про освіту», освітній процес слід розглядати в різних контекстах. По-перше, в контексті забезпечення академічної свободи, яка виявляється в самостійності та незалежності учасників освітнього процесу під час організації, забезпечення та реалізації освітньої діяльності чи провадження педагогічної, наукової, науково-педагогічної, інноваційної діяльності. За результатами дослідницького аналізу, освітній процес у початковій школі має здійснюватися з дотриманням принципів свободи думки, слова і творчості, поширення інформації та знань, вільного оприлюднення та/або використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом.

По-друге, на основі дослідницького аналізу організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу в безпечному освітньому середовищі, яке відповідно до статті 1 аналізованого нами закону [9] має унеможливити заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, внаслідок:

- недотримання санітарних, будівельних та/або протипожежних норм, правил і вимог, законодавства щодо захисту персональних даних та кібербезпеки, надання неякісних послуг з харчування;

- психологічного та/або фізичного насильства та/або експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження гідності, поширення неправдивих відомостей, булінгового впливу тощо.

По-третє, за дослідницького аналізу організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу в здоровому освітньому середовищі, яке законодавчо урегульовано статтею 1 Закону України «Про освіту» [9], у закладі освіти має бути створено сукупність умов, заходів і правил, які сприяють зміцненню здоров'я здобувачів освіти та формуванню у них культури здорового способу життя. Відповідно організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу в здоровому освітньому середовищі має здійснюватися за оптимального розподілу рухової активності, інтелектуальних та фізичних навантажень і відпочинку, психолого-педагогічного супроводу, формування культури особистої гігієни, здорового

харчування, діалогу та ненасильницької, безконфліктної комунікації.

Законодавчого регулювання набув і процес використання навчальної літератури. Так, статтею 1 Закону України «Про освіту» [9] утверджено використання навчальної літератури, зокрема, паперових та електронних видань, які цілеспрямовано створено для навчання здобувачів освіти та досягнення ними визначених чинними стандартами результатів навчання. Ці навчальні видання має вирізняти науковість інформації, її навчальна, методична та/або практична спрямованість.

Пунктом 3 статті 75 «Наукове і методичне забезпечення освіти» [9] урегульовується недопустимість використання в освітньому процесі навчальної літератури, що містить:

- академічний плагіат, фальсифікацію та/або фабрикацію, твердження, які суперечать засадам державної політики у сфері освіти та принципам освітньої діяльності, визначеним Законом України «Про освіту» [9];

- ознаки дискримінації, крім випадків використання матеріалів для ілюстрування чи пояснення явищ дискримінації.

У контексті забезпечення освітнього процесу варто привернути увагу й до законодавчо урегульованої діяльності педагогічної ради закладу загальної середньої освіти. Так, у пункті 2 статті 39 «Управління та громадське самоврядування закладу загальної середньої освіти» [9] зазначено, що поміж інших завдань педагогічна рада має розглядати питання:

- впровадження в освітній процес найкращого педагогічного досвіду та інновацій;

- вивчення ефективності освітнього процесу в результаті участі в дослідницькій, інноваційній, експериментальній діяльності, в наслідок тематичної співпраці з закладами та установами сфери освіти, фізичними та юридичними особами, які сприяють розвитку освіти.

У статтях третього та шостого розділів «Заклади освіти» та «Учасники освітнього процесу» Закону України «Про освіту» [9] законодавчо урегульовано права та обов'язки учасників освітнього процесу. У цій статті ми зазначимо лише деякі аспекти організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу. Так, статтею 25 «Права і обов'язки засновника закладу освіти» [9] унормовується організація безперешкодного середовища для всіх учасників освітнього середовища, включаючи, у першу чергу, осіб з особливими освітніми потребами. Статтею 26 «Керівник закладу освіти» [9] законодавчо визначено спектр повноважень керівника закладу освіти, серед яких і забезпечення організації освітнього процесу, контроль за виконанням програм, сприяння здійсненню волонтерської діяльності, підвищення її суспільного престижу, підтримка та заохочення учасників освітнього процесу до волонтерської діяльності у вільний від занять час. Статтею 28 «Громадське самоврядування в закладі освіти» [9] законодавчо урегульовано право учасників освітнього процесу на безпосереднє та через органи громадського самоврядування колективне вирішення питань

організації в закладі освіти освітнього процесу з дотриманням меж повноважень, які визначено законом та установчими документами закладу освіти.

За результатами дослідницького аналізу учасники освітнього процесу (здобувачі освіти, педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, батьки здобувачів освіти, фізичні особи, які провадять освітню діяльність, інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти) мають законодавчо урегульовані переліки прав та обов'язків, серед яких ми виокремили такі:

- права здобувачів освіти – доступ до інформаційних ресурсів та комунікацій, з використанням яких організовується освітній процес; захист під час освітнього процесу від приниження гідності та честі, будь-яких форм насильства, експлуатації та дискримінації (за будь-якою ознакою), агітації та пропаганди, що завдають шкоди здоров'ю (п. 1 ст. 53 «Права та обов'язки здобувачів освіти» [9]);

- обов'язки здобувачів освіти – поважати права, гідність, свободи та законні інтереси всіх учасників освітнього процесу; дотримуватися етичних норм; повідомляти керівництво закладу освіти про факти насильства або жорстокого поводження з дітьми, іншими учасниками освітнього процесу (п. 3 ст. 53 «Права та обов'язки здобувачів освіти» [9]).

Дослідницький аналіз законодавчо урегульованого забезпечення якості освіти здійснено з використанням статей, які склали наповнення п'ятого розділу Закону України «Про освіту» [9] найменування «Забезпечення якості освіти». Так, пунктом 3 статті 41 «Система забезпечення якості освіти» [9] унормовується включення у внутрішню систему забезпечення якості освіти такого процесу як забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, включаючи самостійну роботу здобувачів освіти. Пунктом 1 статті 42 «Академічна доброчесність» [9] унормовано сукупність етичних принципів та правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу для забезпечення довіри до результатів навчання. У пункті 4 зазначеної вище статті законодавчо урегульовано дії здобувача освіти, якими засвідчується порушення академічної доброчесності (йдеться про академічний плагіат, самоплагіат, фальсифікацію, фабрикацію, списування, необ'єктивне оцінювання, обман, хабарництво).

Дослідницький аналіз законодавчого регулювання забезпечення якості освіти виявив, що освітній процес в закладі освіти поряд із управлінським процесом підлягає комплексній зовнішній перевірі та оцінюванню (п. 1 ст. 45 «Інституційний аудит» [9]). Другим абзацом пункту 2 попередньої зазначеної статті закону [9] унормовується мета проведення інституційного аудиту – це приведення освітнього процесу (поряд із управлінським) у відповідність із вимогами законодавства, зокрема, з ліцензійними умовами. Освітній процес у початковій школі може набути

рангу об'єкта внутрішнього та зовнішнього моніторингу якості освіти. Відповідно до пункту 1 статті 48 «Моніторинг якості освіти» [9] процес, який зазначено в назві статті закону, постає системою послідовних та систематичних заходів, мета здійснення яких полягає у виявленні та відстеженні тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях та/або в закладах освіти. Моніторинг проводиться з метою:

- встановлення відповідності фактичних результатів освітнього процесу в цілому та освітньої діяльності зокрема унормованим цілям;

- оцінювання ступеня, напрямку і причин відхилень від цілей.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. За результатами дослідницького аналізу статей Закону України «Про освіту» [9] встановлено, що феномен «освітній процес» набув правової визначеності з 1 вересня 2018 року. Відповідно до законодавчо урегульованого визначення терміна «освітній процес» значущості набувають: система науково-методичних та педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості здобувача освіти; складові процесу (організація, забезпечення, реалізація); охопленість видів освіти (формальна та/або неформальна освіта); функціональна основа (діяльність суб'єкта освітньої діяльності) та якості освітньої діяльності.

Державною освітньою політикою утверджено як невтручання в освітній процес політичних партій та релігійних організацій, так і надання свободи у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності.

До законодавчо урегульованих організаційних особливостей освітнього процесу на рівні здобуття початкової освіти слід віднести:

- *мовну визначеність* (навчання державною мовою та/або поряд з державною мовою мовами національних меншин, які є офіційними мовами Європейського Союзу);

- *варіативність форм здобуття початкової освіти* (очна, дистанційна, екстернатна, сімейна (домашня)) та *способів об'єднання в класи (групи) дітей* (одного або різного віку (незалежно від їх кількості), навчання яких здійснює один вчитель або кілька, організовується в будь-якій іншій формі, яка є найбільш зручною, доцільною та сприяє здобуттю початкової освіти відповідно до чинного стандарту);

- *організацію освітнього процесу за циклами* (визначаються з урахуванням вікових особливостей фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей молодшого шкільного віку);

- *забезпечення в освітньому процесі інклюзивності* (відсутність дискримінації, врахування багатоманітності здобувачів початкової освіти); *академічної свободи* (свобода думки, слова і творчості); *академічної доброчесності* (для забезпечення довіри до результатів навчання);

- *забезпечення в освітньому процесі дотримання прав та обов'язків учасників освітнього процесу* (організація безперешкодного середовища для всіх учасників освітнього середовища (зас-

новник закладу); забезпечення організації освітнього процесу, контроль за виконанням програм тощо (керівник закладу освіти); колективне вирішення питань організації в закладі освіти освітнього процесу з дотриманням меж повноважень, які визначено законом та установчими документами закладу освіти (органи громадського самоврядування); доступ до інформаційних ресурсів та комунікацій, з використанням яких організовується освітній процес; захист під час освітнього процесу від приниження гідності та честі, будь-яких форм негативного впливу (права здобувачів освіти); повага прав, гідності, свободи та законних інтересів усіх учасників освітнього процесу; дотримання етичних норм; інформування керівництва закладу освіти про факти вияву негативного впливу (обов'язки здобувачів освіти);

- реалізацію освітнього процесу в освітньому середовищі, яке характеризується як безпечне та здорове;
- реалізацію освітнього процесу з використанням паперової та електронної навчальної літератури, що не містить академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації та дискримінації (крім випадків використання матеріалів для ілюстрування чи пояснення явищ дискримінації);
- комплексну зовнішню та внутрішню перевірку та оцінювання якості освітнього процесу (інституційний аудит, моніторинг якості освіти).

Серед чинників подальшого розвитку законодавчого регулювання освітнього процесу в початковій школі слід виокремити: запровадження індивідуальних освітніх стратегій навчання; становлення електронної та дистанційної початкової освіти; організацією освітнього процесу в умовах запровадження воєнного стану та в післявоєнний період.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні нормативного регулювання внутрішнього моніторингу якості освітнього процесу в початковій школі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

- Гуревич Р. С. Інтегративні тенденції змісту освіти в підготовці вчителів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип. 44. С. 66-72.
- Драновська С. Реформування базової середньої освіти: нормативно-правове регулювання викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2025. 43(1). С. 78-85. URL: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2025.4310>
- Каленюк І. Сучасні тенденції розвитку освіти у глобальному середовищі. *Університетська освіта*. 2011. № 1. С. 20-28.
- Козир А. Основні тенденції розвитку мистецької освіти на сучасному етапі. *Професіоналізм педагога: теоретичний й методичний аспекти: збірник наукових праць ДВНЗ «Донецький державний педагогічний університет»*. 2016. Вип. 3. С. 25-37.
- Кондратюк М. В., Дятленко Н. М., Гончаренко А. М. Освітній процес в Україні (2022-2023): проблеми, виклики, тренди. *Академічні візії*. 2023. № 19.
- Конституція України від 28 червня 1996 року / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради

- України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Кузніченко О., Ільченко М. Конституційне право на освіту та його захист в умовах євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 1. С. 28-35.
 - Мієр Т. І. Нормативно-правові основи професійної діяльності вчителя початкової школи: навчальний посібник. Київ: Київський університет ім. Бориса Грінченка, 2020. 304 с.
 - Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
 - Савченко О. Я. Закон України «Про освіту»: коментар у контексті проблем реформування початкової освіти. *Початкова школа*. 2018. № 1. С. 1-4.
 - Тицька Я. О. Державна політика у сфері освіти: правовий аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. 2(23). С. 55-60.
 - Шаповал Р. В. Конституційне право людини і громадянина на освіту в Україні. *Право і безпека*. 2011. № 1(38). С. 29-35.
 - Яровенко Т. С. Тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2016. № 12. С. 167-172.

REFERENCES

- Hurevych, R. S. (2016). Integratyvni tendentsii zmistu osvity v pidhotovtsi vchyteliv [Integrative trends in educational content in teacher training]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. Vyp. 44. S. 66-72. [in Ukrainian]
- Dranovska, S. (2025). Reformuvannia bazovoi serednoi osvity: normatyvno-pravove rehuliuвання vykladannia predmetiv hromadianskoi ta istorichnoi osvitnoi haluzi [Reforming basic secondary education: regulatory and legal regulation of teaching civics and history subjects]. *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*. 43(1). S. 78-85. URL: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2025.4310> [in Ukrainian]
- Kalenyuk, I. (2011). Suchasni tendentsii rozvytku osvity u hlobalnomu seredovyshchi [Current trends in the development of education in a global environment]. *Universytetska osvita*. № 1. S. 20-28 [in Ukrainian]
- Kozyr, A. (2016). Osnovni tendentsii rozvytku mystetskoï osvity na suchasnomu etapi [Main trends in the development of art education at the present stage]. *Profesionalizm pedahoha: teoretichni y metodychni aspekty: zbirnyk naukovykh prats DVNZ «Donbaskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet»*. Vyp. 3. S. 25-37 [in Ukrainian]
- Kondratiuk, M. V., Diatlenko, N. M., Honcharenko, A. M. (2023). Osvitni protses v Ukraini (2022-2023): problemy, vyklyky, trendy [Educational process in Ukraine (2022-2023): problems, challenges, trends]. *Akademichni vizii*. № 19 [in Ukrainian]
- Konstitutsiia Ukrainy (1996). [Constitution of Ukraine] vid 28 chervnia 1996 roku / Verkhovna Rada Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 30. St. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian]
- Kuznichenko, O., Ilchenko, M. (2023). Konstytutsiine pravo na osvitu ta yoho zachyst v umovakh yevrointehratsii [Constitutional right to education and its protection in the context of European integration]. *Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys*. №1. S. 28-35. [in Ukrainian]
- Miyer, T. I. (2020). Normatyvno-pravovi osnovy profesiinoi diialnosti vchytelia pochatkovoï shkoly [Regulatory and legal foundations of the professional activities of a primary school teacher]: navchalnyi posibnyk.

Kyiv : Kyivskyi universytet im. Borysa Hrinchenka. 304 s. [in Ukrainian]

9. Pro osvitu: Zakon Ukrainy (2017). [On education: Law of Ukraine] vid 5 veresnia 2017 r. № 2145-VIII / Verkhovna Rada Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 38–39. St. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian]

10. Savchenko, O. Ya. (2018). Zakon Ukrainy «Pro osvitu»: komentar u konteksti problem reformuvannya pochatkovoї osvity [The Law of Ukraine “On Education”: a commentary in the context of the problems of reforming primary education]. *Pochatkova shkola*. № 1. S. 1–4. [in Ukrainian]

11. Tytska, Ya. O. (2018). Derzhavna polityka u sferi osvity: pravovyi aspekt [State policy in the field of education: legal aspect]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. 2(23). S. 55–60. [in Ukrainian]

12. Shapoval, R. V. (2011). Konstytutsiine pravo liudyny i hromadianyna na osvitu v Ukraini [The constitutional right of a person and citizen to education in Ukraine]. *Pravo i bezpeka*. № 1(38). S. 29–35. [in Ukrainian]

13. Yarovenko, T. S. (2016). Tendentsii ta problemy rozvytku osvity v Ukraini [Trends and problems of education development in Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskyi politekhnichnyi instytut»*. № 12. S. 167–172. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

МІЄР Тетяна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: право в сфері освіти.

БОНДАРЕНКО Геннадій – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової освіти

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: право в сфері освіти.

ШПІЦА-ПАВЛЮК Роксолана – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: право в сфері освіти.

ЯРМОЛЕНКО Катерина – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, асистент вчителя Печерського ліцею 75.

Наукові інтереси: право в сфері освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

MIYER Tetiana – Doctor (habilit.) of Science in Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Primary Education Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

Scientific interests: education law.

BONDARENKO Hennadii – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Primary Education Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

Scientific interests: education law.

SHPITS-PAVLIUK Roksolana – Candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer of the Department of Primary Education Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

Scientific interests: education law.

YARMOLENKO Kateryna – Education Seeker of the second (master's) level of higher education Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Teacher's assistant of Pechersk Lyceum 75.

Scientific interests: education law.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2025 р.

Стаття прийнята до друку 26.07.2025 р.

УДК 81'243:378.147.091.33-027.22

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-64-68

НЕЖИВА Ольга –

доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Національного університету харчових технологій
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4229-6754>
e-mail: nezhyva@gmail.com

ТАНДЕМ-МЕТОД ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті проаналізовано тандем-метод як одну з ефективних форм автономного та інтерактивного вивчення іноземної мови, що ґрунтується на принципі взаємного обміну знаннями між партнерами з різною рідною мовою. Такий метод передбачає симетричну співпрацю, де кожен учасник водночас є і викладачем, і студентом. Основна ідея полягає у тому, що мовні партнери допомагають один одному опановувати мову через безпосередню комунікацію, сприяючи розвитку мовленнєвих навичок у реальних або змодельованих ситуаціях повсякденного спілкування. Тандем-метод створює сприятливі умови для розвитку мовленнєвої компетентності, збагачення словникового запасу, засвоєння граматичних структур та стилістичних особливостей мови. Завдяки постійній взаємодії з носієм мови або компетентним співрозмовником формується не лише мовна, а й міжкультурна компетентність, що є важливою складовою сучасної іноземної освіти. У ході тандемної співпраці студенти мають можливість ознайомитися з культурою іншої країни, розвинути навички порівняльного аналізу, критичного мислення, а також формувати толерантне ставлення до представників інших культур. Особливу увагу приділено гнучкості тандем-методу: студенти можуть самостійно визначати теми для обговорення, обирати зручний формат (онлайн або офлайн), темп та тривалість занять. Така індивідуалізація сприяє підвищенню мотивації до навчання, особливо серед молоді, яка прагне до самостійності та неформального освітнього середовища. В умовах цифровізації освіти тандем-метод набуває особливої актуальності, адже сучасні цифрові інструменти та платформи дають змогу організовувати дистанційні тандем-заняття незалежно від географічного розташування партнерів. У статті також розглянуто практичні аспекти впровадження методу в освітній процес, типові труднощі та шляхи їх подолання. Зроблено висновок, що тандем-метод є перспективним напрямом у системі вивчення іноземних мов, який поєднує традиційні та інноваційні підходи до формування комунікативної компетентності, сприяє розвитку міжкультурного діалогу та підвищує якість мовної освіти загалом.

Ключові слова: тандем-метод, іноземна мова, учасник, викладач, заняття.